

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Efterretninger

om

Borger- eller Kjøbmandslaget

i Nykjøbing p. F.

Lokalhistorisk Skizze fra det 17de og 18de Aarhundrede

af

Viggo Helm.

NYKJØBING F.

I Kommission hos Carl Kirchbeiner.

1883.

Stifts-Tidendens Bogtrykkeri.

Oversigt over Indholdet.

	Side
Indledning	1.
Lagsartikler	4.
Lagets bærende og ikke-bærende Medlemmer .	15.
Lagets Eanbeds- og Bestillingsmænd:	
<i>a.</i> Oldermænden	26.
<i>b.</i> Bisidderne	34.
<i>c.</i> De, som skulde tilsige Laget	38.
Selskabelige Sammenkomster	39.
Indskrivning i Lagsbogen	54.
Regnskabsvæsen og Inventarium:	
<i>a.</i> Regnskaber	60.
<i>b.</i> Inventarium	68.
Rettelser og Bemærkninger	72.

I vor Tid, da det snart er en Sjældenhed, at Lejligheden til at holde en 25 Aars Mindefest gaar upaaagtet og unyttet hen, bør det fremhæves, naar der har været Anledning til at holde et 250 Aars Jubilæum. Et saadant kunde i Aar (1882) have været fejret af Ligbærerlaget i Nykjøbing p. F., dersom man havde været betænkt derpaa, da dette Lag har sin Oprindelse fra et forhenværende Borger- eller Kjøbmandslag, som stiftedes den 18de Marts 1632.

Uagtet der forlængst fra adskillige og især fra de større danske Kjøbstæder foreligger Efterretninger om slige Gilder eller Lag, hvis Oprindelse undertiden kan føres tilbage til Middelalderen, — en Tid, hvori de havde saare stor Betydning for Borgerstandens Udvikling — og uagtet det herværende Borgerlag¹, der til sine Tider førte en temmelig hensygnende Til-

¹ Benævnelserne Borgerlag og Kjøbmands- eller Kjøbmagerlag bruges fra Begyndelsen af i Flæng.

værelse, af adskillige Grunde aldrig har kunnet opnaa en Betydning, hvorved det kan sidestilles med ældre og større Gilder af denne Art andensteds, turde dog maaske en Fremstilling af Lagets Historie ikke være uden Interesse, i al Fald i lokal Henseende, som et Bidrag til Belysning af det Samfundsliv, der rørte sig her i Byen i ældre Tid.

Antydninger af, at Laget muligvis var en Fornyelse af et ældre Gilde, er der ikke truffet paa Nykjøbing, der, som Navnet viser, jo ikke hører til de ældre Kjøbstæder, var vistnok indtil for 300 Aar siden en meget ubetydelig By. »At Byen skylder Slottet sin første Oprindelse, ligesom senere sin største Herlighed, er rimeligt nok«, siges der i Rhodes »Samlinger til Lollands og Falsters Historie«, men det er fornemlig fra Dronning Sofies Tid¹, at Herligheden og Byens væsentligste Opsving skriver sig. Intet Under derfor, at den mere velstillede Borgerstand netop paa denne Tid, Aaret efter bemeldte Dronnings Død, da det borgerlige Velvære var større end nogen Sinde tilforn, har følt Trang til Dannelsen af et Gilde, der dels maatte frembyde

¹ Sofie af Meklenburg, Frederik den andens Enke, der havde erholdt Lolland og Falster i Livgeding, henlevede sin lange Enkestand fra 1589—1631 paa Nykjøbing Slot, hvorfra hun dog hyppig foretog Udflugter. Nykjøbing har overordentlig meget at takke hende for. Billedet af hende tilligemed 32 af hendes Forfædre med Gemalinder findes paa en Stamtavle i Nykjøbing Kirke.

stor Tiltrækning i selskabelig Henseende, dels ydede dens Medlemmer Sikkerhed for, at de ved Døden vilde blive stedede til Jorden med al den Pomp og Æresbevisning, der kunde afstedkommes, noget, man især i det 17de Aarh. satte saa overordentlig stor Pris paa.

Den ældste Lagsbog meddeler først en »Fortegnelse paa de Personer, som først haver anfanget og stiftet dette Borgerlag udi Nykjøbing i Falster, som er vedtagen og samtykt den 18de Marts Anno Jesu Kristi 1632«. ¹ Blandt Stifterne, hvis Antal var 31, findes Navnene paa de to daværende Borgmestre Anders Andersen ² og Lavrits Mortensen ³ Raadmændene Morten Jakobsen og Kristian Stub, Slotsskriveren Jakob Kristensen (senere Borgmester og Ridefoged) ⁴, Apothekeren Martinus Binus ⁵, Hospitalsforstanderen Mads Pedersen

¹ At gjengive Lagsbogens Ord bogstavret er i Regelen ikke anset nødvendigt eller overhovedet heldigt i en Skildring som nærværende. ² † 1636. ³ † 1654. ⁴ † 1657. Han var Fader til Præsten Kristen Jakobsen i Væggerløse, der en kort Tid havde været Rektor i Nykjøbing; en Datter, Magdalena Jdtr., var Præsten Jesse Jessens første Hustru, to andre Døtre, Sofie og Ingeborg, vare gifte henh. med Præsterne Jørg. Lavritsen i Stadager og Gert Bremer i Kjettinge. ⁵ † 1648. Han var Dronn. Sofies Apotheker, men har mulig tidlig overladt Virksomheden til sin Svigersøn Valentin Henriksen Kneutel (jfr. Pastor Imm. Barfods »den falsterske Gejstligheds Personalhistorie« II, 202).

Bager, Stadskaptajnen Movrits Denisen Busch¹ osv., hvorefter anføres følgende

Lagsartikler.

»Udi den hellig Trefoldigheds Navn have vi forskrevne oprettet og samtykt et oprigtigt og kristeligt Kjøbmands Lag at holde her udi Nykjøbing, hvor udi aarligen skal tilmeldes en Oldemand og tvende Dannemænd, som skal være hans Medhjælpere, som aarligen skal gjøre Laget Regnskab og Rede for Indtægt og Udgift og med flittig Tilsjun give Agt paa, at al Ting, som forhandles udi Laget, gaar skikkeligen og vel til, at hvis (o: hvad) udi saa Maader til Kjærligheds og Venskabs Forøgelse anfanges ikke henvendes Laget til nogen *Despect* og Foragt; og skal dermed forholdes som udi efterskrevne Punkter og Poster foregives og befattet er.«

1.

»Ingen berygtede ej heller den, som haver sig i et andet Lag indgivet, maa tilstedes at komme i dette Lag.«

2.

»Naar Laget forsamles, da skal højligen være aflagt og forbøden al utugtige Snak og Tale, Bag-

¹ † som »Stadtz-Major« 1661. Han og hans Hustru gav 1639 til Nykj. Kirke et Daabsbækken, som nu anvendes i Væggerløse Kirke.

tale paa dem, som ikke ere selv til Stede, alle blodige Eder, Skjælden, Kiven, Sværgeren og Banden og alt det, som Gud allermægtigste kan fortørnes med og andre kan forarges af. Dersom nogen hermed eller udi befindes at gjøre, da skal Oldermænden eller hans Medtjenere deres Navne antegne, og siden straffes efter Lagsbrødres Sigelse. Sker ingen Forbedring, da maa han Laget forvises.“

3.

»Ingen maa i Laget annammes uden Borgmeesters, Raads og de fleste Lagsbrødres Samtykke. Dersom nogen begjærer at komme i Laget, da om hannem kan falde Tvivl, skal han sin ærlige Bevis fremlægge, og naar han Laget indgaar, da skal han give til Indgang fire Rigsdaler, som Oldermænden haver at føre sig til Regnskab, og siden med andre Lagsbrødre oppeholde Lagsens Ret og Bistandighed og strax give i Bøssen til de fattige 8 R .«

4.

»Naar nogen Lagsbroder eller hans Hustru ved Døden afgaar, da skal Oldermænden og hans Medtjenere lade alt Laget med deres Hustruer tilsige, Liget til sit Lejersted at ledsage, og hvo da ikke møder i rette Tid, da straffes den paa en halv Rigsdaler til Laget, uden han er i lovlig Forfald. Mens de, som blive tilsagte at bære Liget og ikke møde til rette Tid, skal bøde til Laget 1 Rigsdaler, uden

6

han er i lovlig Forfald, da skal han skaffe en anden i Laget i sin Sted at bære. Og den dødes næste Slægt og Arvinger give til Laget to Rigsdaler for Liget at hembære. Dersom nogens Barn eller Tjunde dør, da i lige Maade tilsiges Laget at ledsage Liget til sit Lejersted og det at hembære, og give derfor til Laget 1 Rigsdaler, og hvo ikke møder, naar han er tilsagt, bøde som for er meldt.«

5.

»Ingen, som er udi Laget, maa tage et fremmed Lag at lade sine afdøde dermed til sit Lejersted bestate, men skal begjære af Laget saa mange, hannem fornøden gjøres; dersom nogen herimod gjør, da forvises hannem Laget.«

6.

»Men dersom nogen Mands Bud eller Tjunde udi Laget ved Døden afgaar, da staar det den dødes Slægt og Arvinger eller og, om de ingen haver nærværende, Husbonden frit fore at lade bede til Ligets Begravelse, hvem de ville, og intet derfor give til Laget, uden den dødes Venner begjærer Laget, da give Laget sin Rettighed, eftersom Formuen er til.«

7.

»Og skal Oldemanden og hans Medhjælpere, naar de af den dødes Venner tilsiges, lade tilsige saa mange Lagsbrødre, som den dødes Venner be-

gjære at vaage over Liget, som skulle lade sig vilige finde at vaage og Natten med smuk tugtige Snak fordrive.«

8.

»Med Ringen og des (o: sammes) Bekostning, item Graven at grave haver den dodes Venner at bestille hos Klokkeren og Vægterne.«

9.

»Naar Lagsbrødrene komme tilsammen paa forordnede Steder med hverandre at njude og bruge, hvis Laget haver til bedste, som Oldermænden med Borgmesters og Raads Samtykke haver i Forraad at indlægge, da skal Oldermænden beholde og have Talen, og naar han bedes Ljud, skal det strax stedes hannem, og han da fremsige, hvad han haver at forrette, og siden svares dertil beskedentlig uden Bulder og Kiven, og hvis de fleste med Borgmesters og Raads Vilje og Samtykke indgaar, skal staa for fulde. Hvo, som ikke vil nøjes, han maa igjen af Laget udkomme, dog at han tilforn haver gjort Laget sin Rettighed.«¹

10.

»Naar nogen Samkvem begaas, da skal det staa enhver Lagsbroder frit fore at tage sin Hustru og Børn med sig, dog ingen Tjenestedreng eller Karl at tilstedes opkomme uden Borgmestere og Raad saa og Oldermænden, hver at maa have en Tjener hos sig.«

¹ o: betalt sine Indgangspenge og anden Gjæld.

11.

«Hvo, som beder en Gjæst, da skal han være god for hannem og svare (til) hans Gjæringer og give for hannem til Laget en halv Rigs $\frac{1}{2}$. Og skal han sin Gjæst hos Oldermænden angive og lade indskrive. Dersom han det forsømmer, da give sig til Laget én Rigsdaler. Og maa samme Gjæst blive besiddendes hos sin Vært, uden Borgmestere, Raad eller Oldermænd forordner hannem et andet Sæde, efter som Gjæstens Stand og Vilkaar er til.»

12.

«Al Klammer, Trætte, Slagsmaal, Trusel, Hødsel¹ og Undsigelse udi Lagsens Forsamling skal være haardeligen og strengeligen aflagt og forbøden. Dersom nogen dermed befindes og giver Aarsag til nogen Klammer, den skal give til Straf 4 Rdlr.; følger Haandgjærning, da straffes han efter Lagsbrødrenes Sigelse, dog kongl. Maj^{ts} og Bysens Sag hermed uforkrænket.»

13.

«Ingen med Foragt modvilligervis maa spille Øl eller sønderslaa nogen Kande, Glas eller andet saadant. Hvo det gjør straffes af Oldermænden efter Forseelsen. Slaar nogen Glas sønder imod sin Vilje uforvarendes, skal (han) det strax betale og til Oldermænden erlægge Pendinge.»

¹ o: truende Gebærde; jfr. Ordspr. «Ingen dør af Hødsel» (P. Lolle).

14.

»Ingen af dennem, (som) skjænke skal eller gaar paa Gulvet, skal sig understaa at udbære uden Døren Kande, Glas eller Øl. Dersom nogen dermed befindes, da skal den bøde 1 Rdlr. i Laget. Dersom Vægttere eller Stadstjenere noget Øl udbære eller hjemskikke i Kande eller Glas, da skal den eller de straffes derfor med Fængsel og blive sin Bestilling kvit.»

15.

»Ingen skal med Dansen overiles og besværges, som ikke lyster at danse, men skal staa enhver frit fore at danse, om han vil, og maa ingen Lagsbroder eller Gjæst nøde nogen til at danse hverken Fordans eller anden, uden han godvilligen vil. Hvo, som herimod gjør, skal af Oldermændene optegnes og give til Straf i Laget 1 Rdlr.»

16.

»Og naar Oldermændene tilsiger Folket at begive sig hjem, da skal enhver sig hjemføje, og dersom nogen sig understaar modvillig at lade befinde, da maa han med Magt udledes, dog saa at hannem ingen Skade vederfares.»

17.

»Oldermændene med sine Medtjenere skal have flittig Tilsjun med, hvis der levnes, at det med Laas og Lukkelse forvares, og Nøgelen hos sig beholde, indtil der igjen begjæres at oplades.»

18.

»Ingen skal sig med Utugtighed, Omfledighed, Opkastelse eller Uhøviskhed lade befinde. Naar nogen er for meget beskjenkt, da maa han hjemvises og siden straffes for hans Forseelse.«

19.

»De, som nu udi Laget haver sig indgivet eller herefter (der)udi begiver, skal tage sig Vare for grove Synder og Laster, som er Horeri, Aager, falsk Vægt, Alen og Maal; ikke at have en at maale ind med og en anden at maale ud med imod Guds Lov, men holde sig ærlig, oprigtig i Omgængelse, Handel og Vandel som en kristen. Dersom saadant eller deslige Laster findes hos nogen af Lagsbrødrene, da skal han Laget forvises.«

20.

»Oldermanden skal holde en rigtig Bog at indtegne udi, hvis som sig udi Laget tildrager og begiver saa vel som alle dennem, som sig herefter udi Laget indlader; item alle de Lig, som udi Laget bortdør, og gjøre derfor aarlig Regnskab til sin bestemte Dag. Og skal han have Lags Ligklædet og Lagen i sin Forvaring, og naar hans Tid er ude, da det at levere til sin Efterkommer med andet Lagsens *inventarium*.«

21.

»Hvis Jordegods, som udi Laget falder at vur-

dere, dertil skal tages af Laget saa mange, fornøden gjøres, det at taxere, og hvis dermed eller i andre Maader kan fortjenen skal komme alle Lagsbrødre til bedste og føres dennem til Regnskab.«

22.

»Hver Lagsbroder skal møde i rette Tid, som hannem af Oldermænden eller hans Medtjenere forelægges.¹ Hvo sig ikke i rette Tide, uden han er i lovlig Forfald, indstiller, han skal give til Straf 1 Rigmærk, men bliver han ganske borte, da give til Straf 1 Rdlr.«

23.

»Om nogen, som er uden Laget, begjærer Lagsens Ligklæder over noget Lig til Laans, da maa det stedes dennem at bekomme, dog den, som det laaner, er vederhæftig det at betale, om det nogen Skade imidlertid tilkom, og give til Laget deraf i det ringeste 1 Rdlr., som skal føres Laget til Regnskab; men dersom det begjæres, at Laget skal følge og bære Liget, da gives til Laget 4 Rdlr.«

24.

»Oldermænden maa tilljuse, om nogen af de indbudne ere begjærendes at komme i Laget og vil holde Lagsens Bistandighed og Ret vedlige og vil holde og indgaa disse foreskrevne Poster og Artik-

¹ Senere Tilføjelse: »at følge Lig eller i andre Maader «

ler, da kan Oldermænden give Borgmestere, Raad og Lagsbrødre det til Kjende, og han da med deres Vilje og Samtykke kan hans Navn antegne.“

25.

»Lagsbrødre(ne) skal skiftes til at bære Lig, og om nogen er ikke til Stede og er udi lovlig Forfald, naar det kommer hannem til at bære, da tilsiges hans Hustru at forskaffe en anden af Laget i hans Sted at bære under 2 Rigsdalers Straf.«¹

26.

»Oldermænden og hans Medhjælpere skal aarlig strax efter Pinsedag gjøre Borgmestere og Raad paa Lagsens Vegne rigtig Rede og Regnskab for Lagsens Indtægt og Udgift, og hvis som Laget kan have forøvret (o: tilovers) og i Beholdning, skal til Oldermænden udi god Forvaring paa Lagsens Vegne leveres og give Borgmestere og Raad derpaa sin Bevis, at det siden til Lagsens bedste Aaret derefter kan anvendes, alle Lagsbrødre og de fattige udi Laget til Gavn og bedste.«

Denne Lagsskraa giver i sin Helhed et bedre Indblik i den Tids Forhold, end der vilde opnaas ved lange Forklaringer; adskillige ret mærkelige Bestemmelser forekomme ogsaa deri, f. Ex. i Art. 15, 19 og

¹ Senere Tilføjelse: »Borgmestere, Raad og Byfogden undtagne, ikke at bære, mens følge «

21. Umiddelbart efter Artiklerne anføres i Lagsbogen: »Anno 1647, den 3 Pinsedag have vi samtlige samtykt ubrødeligen at holde og efterkomme alle disse foreskrevne Artikler under vores egne Hænder«, hvorpaa følger en Snes Originalunderskrifter med Navnene paa de fem Magistratspersoner i Spidsen. Skjønt der er ført Fortegnelse over de Personer, som i Mellemtiden siden Lagets Stiftelse ere indtraadte deri, synes Gildet først nu ret at have konstitueret sig ved Pinsesamlingen 1647, da der ogsaa første Gang nævnes om Valg af Oldemand og Bisiddere uden nogensomhelst Hentydning til, at disse Embeder forhen have været besatte.

Allerede 1654 synes man at have gjort mindre heldige Erfaringer med Hensyn til Artiklernes Overholdelse. Brødrene love paany at efterkomme disse »under den paabødne og vilkaarlige Straf«, hvorhos der udtales Frygt for, at nuværende eller tilkommende Brødre ville stille sig modvillige og vægre sig ved godvilligen at udrede de idømte Bøder; dette forpligte de tilstedeværende sig til »uden nogen videre *proces* til Hjemme- eller Landsting, saafremt de ikke af Laget ville *casseres* og ikke mere derudi stedes eller lides, med mindre de det anderledes hos Borgemestre og Raad¹ og ældste Lagsbrødre kan have udi Minde.«

¹ Magistraten, der valgtes af de mest fremragende Borgere, maatte baade paa Grund heraf og i Følge dens Embedsstilling udøve en stor Myndighed i Lagets Forhold

1662 vare atter samtlige Lagsbrødre samlede »anlangende samme Lag saa vidt mulig igjen at føre udi sin Skik og *Ekse*, eftersom samme hæderlige Lag formedelst disse forbigaaende og meget besværlige Krigstider og paafølgende dyre Aaringer dermed meget er kommen udi *Disorder* og Uskikkelighed.« Artiklerne bleve da paa ny »konfirmerede«. Den Tilbagegang og ulykkelelige økonomiske Forfatning, hvorunder de danske Kjøbstæder led i sidste Halvdel af det 17de Aarh., sporedes ogsaa her; Tilgangen til Laget var kun ringe, de forholdsvis høje

(smlgn. Art. 3, 9, 11, 24 og 26). Den udvalgte den først omtalte Oldemand med hans Bisiddere, rigtignok »med samtlige Lagsbrødres Bevilling og Samtykke«; den bevilgede nye Medlemmers Optagelse; efter dens »Ordre« gjennemgik de af den ansatte (4) Revisorer Oldemandens indgivne Regnskaber, hvorefter den selv afgav Decisionen. Efterhaanden som Laget i sidste Halvdel af forrige Aarh. mere og mere tabte Karakteren af Borgerlag og gik over til hovedsagelig at være et »Ligsocietet« eller et »Borger-Liglag«, blev Magistratens Stilling til Laget af samme Beskaffenhed som til de almindelige Haandværkerlag; hvad der førtes til Bogs, underskrevet ikke længere af samtlige tilstedeværende Brødre, men kun af Magistraten, hvis Medlemsantal ogsaa efterhaanden var formindsket, indtil den til sidst (1745) kun kom til at bestaa af én Mand, der senere i sin Person forenede alle de Stillingen, der i ældre Tid beklædtes af 2 Borgmestre, 3 Raadmænd, 1 Byfoged samt 1 By- og Raadstueskriver, og som tillige en Tidlang endog var Birkedommer over Falsters Birk. Denne »Magistrat« lod siden ofte sin Fuldmægtig paa sine Vegne give Møde ved Lagssamlingerne.

Indgangspenge kunde det holde haardt nok at faa indbetalte, og selv Personer, som man mindst skulde tro det om, lode sig det ene Aar efter det andet føre paa Restancelisten eller flyttede bort uden at have klaret deres Gjæld til Laget.

Allerede her maa vi omtale en Omstændighed, som efterhaanden fik en gennemgribende Betydning, nemlig Adskillelsen mellem

Lagets bærende og ikke-bærende Medlemmer.

Som det vil ses af Art. 25, var det fra først af bestemt, at Lagsbrødrene skulde »skiftes til at bære Lig«. Senere undtoges Gejstligheden, Magistraten og Byfogden, men efterhaanden ønskede flere af de »fornemme« Lagsbrødre sig fritagne for denne Pligt imod Erlæggelsen af en Extrakjendelse til Laget, og omsider omtales de bærende som en egen »Klasse«. Den første Afgang fra Regelen fandt allerede Sted 1654, da Kjøbmanden, senere Raadmand, Kort Lüders, Apotheker Kristoffer Heerfort¹ og

¹ Kristoffer H., som vistnok har været Apotheker hos den udv. Prins Chr. 5, auføres allerede 1643 mellem Deltagerne i Papegøjeskydningen. Efter at være bleven Ejer af Svaneapotheket i Kbhvn. har han sandsynligvis overladt det herværende Apothek til Svingersønnen Kristoffer Hartmann, der var g. m. hans Datter Magdalene Sybilla. At der blandt hans talrige Børn fandtes en Søn af samme Navn som Faderen, har forledet Lengnick

Guldsmeden Henrik Langemach begjærede at indtræde i Laget¹ og tilbød at forære 50 Sletdaler

til følgende fejlagtige Angivelse: »Christopher Heerfort, Hof-Apotheker, f. 1642, † 1691 (1679?), * Margrethe Bentzen . . .; M. B. var **Faderens anden** Hustru, Aarstallene 1642 og 1691 ere **Sønneus** Fødsels- og Dødsaar, 1679 er utvivlsomt **Faderens** Dødsaar. Mærkeligere er det, at Kl. Seidelin i sin Levnetsbeskrivelse (Hist. Tidsskr. III, 2, 284) siger, at Kristoffer Heerfort (den yngre) »først havde været Apotheker i Nyekiøbing«, hvad der ogsaa maa grunde sig paa en Forvexling af Fader og Søn. Denne ses nemlig 1670 at have været Provisor paa Svaneapotheket, som han vel siden overtog efter sin Fader (jfr. H. Rørdam, »And. Chr. Arreboes Levnet og Skr.« 2, 267 og 268).

¹ Henrik L. anføres rigtignok mellem de i Aaret 1649 optagne, men da han ikke den Gang selv indskrev sit Navn, og det troligvis dog er den samme Person, synes det, som om han først nu har gjort Alvor af at gaa ind i Laget, hvilket der ogsaa var god Grund til, da der samme Sommer rasede en heftig Smitsot i Nykjøbing. I Nørreherreds Tingbog (Stiftamtsarkivet) anføres nemlig $\frac{2}{7}$ 1654, at Lensmanden paa Falster lod tillyse, at paa Grund af »den svare Pest«, der var for Haanden, maatte ingen understaa sig at besøge Sommermarked; i Landsbyerne maatte man ikke tage imod de syge, der tyede ud paa Landet, »da de lige saa godt kunne ligge syge og dø i Kjøbstaden« osv. Naar Kristoffer H. ved samme Lejlighed skrev i Lagsbogen: ». . . ob zwar ich derselben (Compagnie) aller seit zu tag und Nacht in leiblicher Schwachheit Von Gott beruffener diener nach meiner *Profession* bin«, da synes disse Ord, bortset fra hans almindelige Forpligtelser som Apotheker, ogsaa at tyde paa ekstraordinære Forhold.

dertil imod at forskaanes for Erlæggelsen af Indgangspenge og for at bære Lig. Begjæringen blev opfyldt. 1661, »efter at Gud allermægtigste os med den gyldne Fred haver velsignet«, ses 11 af de mere velstaaende Indvaanere ved Pinsegildet at have sluttet sig til Laget, deriblandt Rektor Kr. Jakobsen Ørn¹ og Byfogden Rasmus Jespersen;² de lovede at holde Artiklerne, »saa vidt vores Stand er«, i hvilket Forbehold Frihed for at bære sikkerlig har været indbefattet. At der tidlig har været Brist paa bærende Brødre, viser en Bestemmelse af 1666, hvori der siges, at Oldermænd i Tilfælde af de tilsagtes Forfald var bemyndiget til at bede andre bekvemme uden Laget i de undskyldtes Sted til Hjælp at bære Lig, men de, som undskyldte sig, maatte forskaffe en Vished osv. Slige udenlags Hjælpebærere skulde Oldermænd siden indbyde til Gjæst, »naar som helst Lagsbrødrene møder at fortære, hvis som Laget til bedste kan have . . ., al Uskikkelighed at forekomme«.

Ved flere Lejligheder udtales Haabet om lysere Tider og større borgerligt Velvære, men dette Haab skulde ikke saa snart gaa i Opfyldelse. $\frac{2}{2}$ 1676 henstillede Oldermænd med samtlige (bærende) Lagsbrødre til de øverste i Laget, »i Henseende til itzige besværlige Tids Lejlighed og Tilstand«, om ikke de bærende fremtidig skulde være fri for at

¹ s. Barf. I, 66. ² Raadmand 1671, † $\frac{1}{4}$, 1695.

erlægge den i Art. 4 bestemte Afgift, naar nogen af dem eller deres bleve baarne til Graven, saa vilde de »gjærne imidlertid velbemeldte gode Mænds, Provstens¹, Kapellanens, Borgmestere(s) og Raads og Byfogdens Lig, om Gud allermægtigste enten nogen af dennem selv, Hustru eller Børn kalder, i lige Maade fri henbære«. Dette blev »udi denne svage og besværlige Tid . . . paa nogle Aars Tid« vedtaget, hvorhos der indskærpedes, at intet af Lagets Midler maatte »fortæres uden samtlig Lagets Sammenkomst og Vidskab«. Bestemmelsen »paa nogle Aars Tid« tilfredsstillede imidlertid ikke de bærende, som i samme Anledning allerede Aaret i Forvejen havde indgivet en Memorial, hvori de lode de »øverste« høre, at Laget var svækket, fordi »der ikke i nogle Aar havde været holdt retteligen over disse velfunderede Artikler«. De bærende udvirkede nu, at der en Maanedes Tid efter paa ny blev holdt en Lagssamling, hvori det blev fastslaaet som »endeligt og *absolute*», at de, som bære Lig — hvilke ere alle de udi Laget undtagen Gejstligheden og Øvrigheden, som i saa Maader ere fri, dog skal følge under den 25de Artikels Straf — skal have dennem selv fri henbaaren, saa vel og deres Kvinder og Børn, saa længe Kvinden lever i Enkestand . . . De andre Lagsbrødre, som ville være

¹ Hr. Jesse Jessen var den Gang Provst; han ses oftere at have deltaget i Lagets Forhandlinger.

fri for at bære Lig, have aarlig at give til Laget efter deres Stand og Lagets Samtykke en *Discretion* og ellers herefter i alle Maader at rette sig efter Lagsartiklerne. Og dersom Oldermænden tager nogen Forsømmelse udi alt, hvis han bør at have Opagt udi, da bør han selv at straffes dobbelt. Og som Laget nu befindes meget forsvækket, da skal være tilladt fornemme Haandværksmænd at indtages i Laget, naar de først have anmeldt dennem for Borgm. og Raad, saa og lovlig haver skilt dennem fra det Lag, som de før haver været udi«.

Vi tage vist næppe fejl, naar vi formene, at der ved denne Lagssamling blev truffet den vigtige Bestemmelse, at Byens egne Haandværkere, naar de da ellers vare tilstrækkelig »fornemme«, maatte optages i Laget, efter at de vare løste fra Forbindelsen med andre Lag. Herved bleve de ligestillede med Slotshaandværkerne. Disse, for hvis Virksomhed der vel ogsaa gjaldt visse Indskrænkninger, men som aldrig havde været underkastede almindelig Lagstvang, havde forlængst været ansete for værdige til at tage Sæde blandt Byens Honoratiories og som saadanne til at optages i Laget. Tre af de forhenværende Oldermænd havde endog tilhørt denne Samfundsklasse (s. Fort. ov. Olderm. S. 32 ff). Den aarlige *Discretion*, som de ubærende for Fremtiden skulde yde, blev snart forandret til en større eller mindre Kjendelse, der erlagdes til

Laget ved deres Jordefærd, hvilken Kjendelse til sidst fik Navnet »Ducør« og som saadan udelukkende tilfaldt de bærende. Efterhaanden som det mere og mere skortede paa disse, stillede de større Fordringer, som man saa sig nødt til at opfylde. Først gennemførte de, at Trediedelen af det Beløb, der tjentes ved at hembære udenlags døde, skulde tilfalde dem, fordi de undertiden nødsagedes til at tage »fremmed Hjælp«. Denne Fortjeneste maatte de »fortære hvor de vil«, men Oldermændene fik dog udtrykkelig Paalæg om at have Indseende med, at »Fortæringen« ikke foregik, før Jordefærden var endt, — en Forholdsregel, som vist maa kaldes ganske praktisk! De bærende synes heller ikke at have taget det synderlig nøje med Opfyldelsen af deres Pligt; der klagedes stadig over dem. 1694 truedes de med Bøder og med Udvisning af Laget, hvis de negtede at betale disse, men lige meget hjalp det, Klagerne vedbleve, og Bærerne satte oven i Kjøbet den ene Fordring igjennem efter den anden. Saaledes blev det 1728 bestemt, at alt, hvad der indkom ved Begravelse af de ubærende og disses Familie, skulde tilflyde de bærende, som efter endt Dont gjerne tilbragte en glad Eftermiddag og Aften med i al Lystighed at »fortære« det indkomne og »triumfere« den afdødes Skaal, hvilket alt skete »til Æreminde for den afdøde«. Efter at de saaledes havde erholdt den hele »Discretion« for de ubærende, dreve de det til ogsaa at faa Halv-

parten af alt, hvad Laget ellers tjente; men nu syntes de ubærende, at det gik for vidt. I Forbindelse med en nyvalgt Oldermænd, Postmester Kaspar Schrøder, stræbte de at holde igjen, hvilket ogsaa en kort Tid synes at være lykkedes, naturligvis til stor Misnøje for de bærende, der ses at have havt en Støtte i den forrige Oldermænd, Byfoged Becker. En af Bisidderne, som paa Grund af den tilsigtede Indskrænkning »kvitterede« Laget, noterede i Bisidderbogen, at Følgen deraf »vil Tiden nok lære, og (vil det) fortrydes at ophæve saadanne gode og af Øvrigheden approberede Bestemmelser«. Den tagne Bestemmelse formaaede man heller ikke at gennemføre, og efter kort Tids Forløb satte de bærende lige fuldt deres Vilje igjennem.

Ved Lagssamlingerne mødte til sidst kun de bærende og Oldermænden foruden Magistraten; kun ved et Par Lejligheder, da der opstod Rivninger i Laget, ses de ubærende at have givet Livstegn fra sig. I Begyndelsen af Aaret 1754 forefaldt en snurrig Uenighed, hvis rette Aarsag ikke er god at blive klog paa. En Del af de bærende havde indgivet Klage over deres Medbroder Pottemager Peder Lind, og Oldermænden, *Sieur Gregersen*, havde i den Anledning afgivet sin Erklæring, hvorefter Sagen skulde behandles paa en Samling den 22de Februar. Magistraten blev nu Vidne til en lang Forhandling mellem de bærende indbyrdes, hvoraf det fremgik, at disse »kvaklede« og ikke selv rigtig

vidste, hvad de havde underskrevet paa. Paa Magistratens Spørgsmaal, om hvad de egentlig vilde, svarede de, at de forlangte »ikke videre, end at al Ting efterdags udi Enighed og Kjærlighed tilgaar«. P. Lind benegtede alt, hvad der var skrevet om ham i Oldermændens og Brødrenes Klage med Undertagelse af, at han skulde have sagt, at der var forlangt et for lille Beløb af Oldermænden ved en Begravelse; dette vedgik han, men det skrev sig fra hans Mangel paa Kjendskab til Artiklerne, og naar han nu udtalte, at han fortrød, hvad han af Uvidenhed havde talt »om den Materie«, haabede han, at Oldermænden vilde være tilfreds. Den dybtkrænkede Oldermænd vilde imidlertid ikke give sig tilfreds, men begjærede sin Afsked. Slig yderliggaaende Paastaalighed havde P. L. aldrig tænkt sig, han havde jo dog aldrig før »forgaaet sig« mod *Sr. Gregersen*; men for at faa Uenigheden dæmpet og nedlagt tilbød han at betale 2 R danske til de fattige, naar Oldermændens og Lagsbrødrenes Klager maatte blive »kasserede«. *Sr. G.* fandt, at dette var altfor lidt til Forsoning, naar en Klage var underskrevet af saa mange brave Lagsbrødre, »hvem han ansaa som Mænd og ikke som Børn«. Underskriverne gjentog deres Omkvæd »Enighed og Kjærlighed« og mente, at P. Linds Erklæring og Tilbud maatte anses for fyldestgørende. Magistraten dømte da, at P. Lind foruden 2 R til de fattige skulde betale Omkostningerne ved denne Lags-

samling (rimeligvis hvad der blev »fortæret«), hvorhos Lagsbrødrene ved Samlingen næste Maaned havde at vælge en anden Oldemand, hvis de ikke kunde formaa Sr. Gregersen til at vedblive; indtil den Tid haabede Mag., at denne som hidtil vilde vise al »vigilance«¹ som Oldemand for Laget. P. Lind udbad sig Afskrift baade af Klagen og Oldemandens »Demonstration« og forbeholdt sig »anderledes at svare til det passerede«; nu følte han sig aabenbart fornærmet. Oldemanden, der var opbragt over, at Underskriverne af Klagen aldeles svigtede ham, rettede det noget nærgaaende Spørgsmaal til disse, om de havde været beskjenkede eller »ved god Forstand«, da de underskrev. De vare godmodige nok til at svare, at de havde været ved »sund, god Forstand«, men ogsaa de forbeholdt sig at give nærmere Oplysninger. Dette gjorde de ogsaa ved den et Par Maaneder derefter afholdte Lagssamling, hvor de tilbagekaldte deres Klage over P. Lind, hvilken Klage de angave i sin Tid at være blevne »persvaderet«² af Oldemanden til at indgive. Ved »en højere Examen af dennem samtlige« var Klagen siden befunden ubillig og »*contra* imod deres Tanker«; de vare nu forligte med Peter Lind, hvorfor de begjærede at faa Klagen udleveret og det i Protokollen indførte tilintetgjort. Magistraten mente, at det ej alene var uanstændigt for Folk,

¹ Aarvaagenhed, Paapassenhed. ² o: overtalte.

der vare komne til Aar og Alder, at fragaa, hvad de havde skrevet under paa, men endog ulovligt. For dette »Kvakleri« bleve Underskriverne dømte til en Bøde paa 2 Rdlr., én for alle og alle for én, dernæst skulde de betale baade denne og forrige Lagssamling og endelig finde sig i at høre Formaning til for Fremtiden at afholde sig fra sligt, »der ikke kan gives et lemfældigere Navn end Børneværk«. Sagen var altfor interessant til, at de ubærende denne Gang skulde være fraværende ved Lagssamlingen, de vare mødte og nedlagde tilligemed Oldermænden Indsigelse imod, at de bærende alene foretog Oldermændsvalget, der altsaa maatte udsættes, for at de ubærende kunde faa fornøden Frist til at forberede sig til denne vigtige Handling. Krigen endte først den 19de Juli, da atter baade bærende og ubærende vare mødte. Da de bærende bleve adspurgte, om de havde noget at udsætte paa Oldermænden, eller om de vilde vælge en anden, svarede de, at han havde opført sig saa »*honnet og reputerlig* for Laget«, at de gjerne vilde beholde ham, hvorefter de betalte deres 2 Rdlr. til Kassen og 2 Rdlr. for Lagssamlingerne. P. Lind betalte sine 2 ¥ danske til de fattige, og hans Ord bleve erklærede døde og magtesløse. Man valgte ogsaa to nye Besiddere, hvoraf den ene blev — Peder Lind.

En Begivenhed, der forefaldt et Par Aar efter, viser, at de bærende paa egen Haand godt kunde

dømme om, hvad der var »uanstændigt«, uden Magistratens Hjælp. En af Brødrene ved Navn Andreas Fosberg havde tre Gange været udelukket fra Deltagelse i Ligbæren, hvorover han havde indgivet Klage. Paa Magistratens Spørgsmaal om Grunden hertil »blev af ingen givet ringeste Svar«. Endelig »nedlagde« Oldermændene, Sr. Gregersen, en Skrivelse, hvoraf det fremgik, at der i bemeldte Andr. Fosbergs Gaard for en Maanedes Tid siden var fundet »et Aadsel af en Hest, som han og de andre holdt uanstændig«, og nogle af de bærende havde erklæret, »at de ikke vilde være mere i Lig-Societet med ham«. For at forebygge Uorden i Laget, havde Oldermændene da ladet en Rundskrivelse udgaa til samtlige Brødre for at erfare deres Mening om denne vanskelige Sag. Den indhentede Betænkning var imidlertid ikke meget klar, thi »de fleste har paa samme Brev tegnet, at hvad andre vedtager, ere de enige«. Paa Magistratens Spørgsmaal, om nogen kunde overbevise Andr. Fosberg om noget ulovligt, svarede der kun, at Brødrene efter denne Dag ikke mere vilde bære med ham. Magistraten, som »herudi fornåm noget sælsomt«, vilde just ikke paabyde, at Manden paa ny skulde antages, for ikke at sprænge Laget, men forbeholdt ham dog Adgang til ad Rettens Vej at søge sin Sags Tarv, da dette »til Dels graverer hans Ære«.

Antallet af ubærende Medlemmer blev nu efter-

haanden mindre, og fra Midten af forrige Aarh. op-
 hørte saa godt som Tilgangen af disse Medlemmer.
 De sidst indtraadte af Embedsstanden var Rektor
 Joensen (1742)¹, Kapt. (senere Kommandør?)
 Stibolt² og Husfoged, Tolder Geertsen (1747)³.
 Den sidste Kjøbmand, der efter en lang Tids Mel-
 lemrum søgte Optagelse i Laget, som jo i Begyn-
 delsen ogsaa kaldtes Kjøbmandslaget, var Jo-
 han Kr. Balsløv (1786). 1757 var der kun 10
 ubærende og 24 bærende, hvilke en Tidlang havde
 havt Hjælp af ni Mestre af Skræderlaget, der Iej-
 lighedsvis deltog i Bæringen. 1796 bestod Laget
 kun af Oldermænd og 12 bærende, altsaa det
 samme Antal Medlemmer, som tælles af det nuvæ-
 rende Ligbærerlag.

Lagets Embeds- og Bestillingsmænd.

a. Det første Oldermændsvalg, Lagsbogen om-
 melder, fandt Sted 3die Pinsedag 1647, da Magistra-
 ten »med samtlige Lagsbrødres Bevilling og Sam-
 tykke udvalgte til Oldermænd for Kjøbmandslaget
 ærlige og velagtbare Johan Hegerfeldt⁴ og til

¹ s. Barf. I, 80. ² Marinekapt. Tyge Fred. Stibolt, rimeligvis død 1771 (Nykj. Kirkebog anfører tillige en Kommandør St., † 1790, og Kommandørkapt. Hans Henrik St., † 1793, 57 Aar gl.). ³ Slotsforvalter og kongl. Tolder Johan Geertz, † 1760. ⁴ J. H. var Possementnager (Hofhæandv.); sandsynligvis hidkaldt af Kristian d. 4de. Han blev senere Raadmand og efter Knud Bentzens

ministri Magnus Jack og Klavs van der Linde». ¹ Artiklernes Bestemmelse om et aarligt Valg af disse Embedsmænd synes man at have ændret derhen, at de éngang valgte vedbleve at fungere, saa længe de »slig Besværing vil udstaa«. 1654 vedtoges, at Oldermænden formedelst »stor Besværing og Umag paa vores Lags Vegne« skulde være fritagen for at deltage i Ligbæren. ² Undertiden gav Valgét af Oldermænd Anledning til smaa Sammenstød i Laget. Saaledes blev der ved en Lagssamling 1664 udmeldt fire af Brødrene til at dømme »anlangende den Bulder og Kiven, som Bastian Hansen, den yngste i Laget, . . . mod samtlige Lagsbrødre havde beganget angaaende den nye Ol-

Død (1660) Borgmester, i hvilken Stilling han døde 1677. Hans Navn findes blandt Underskrifterne paa Souverainitetsakterne 1661 (s. Aarsberetn. fra det kong. Gehejmearkiv 2, 242). Hans Hustru, Margrete . . . , gik ved Skiftet efter ham fra Arv og Gjæld; senere blev hun Oldfrue paa Slottet. — ¹ Kjøbmænd. ² Randbemærkning: »Denne Frihed haver jeg, Kristian Bastiansen, ikke maattet nydt, endog jeg udi Pesttid havde største Besværing.« Denne Kr. B. var en af Datidens mest fremtrædende Borgere her i Byen; han paatalte uforfærdet de Misgreb og den næsten utrolige Slendrian, som prægede Magistratens Embedsførelse. En kort Tid var han Raadmand, men denne Stilling blev han snart ved Chicane dreven bort fra. Processer var han ikke saa bange for som hans berømte Dattersøn, Præsten Gros Leth, som der er givet en smuk og interessant Levnetsbeskrivelse af i Pastor Barfods »den falsterske Gejstligheds Personalhistorie« II, 125 ff.

dermands Udmelding«. Bastian dømtes til først og fremst inden 8 Dage at erlægge sine resterende Indgangspenge, »og skjønt der var Føje til efter Art. at forvise ham, saa have vi dog denne Gang sat hannem til Straf efter andet Punkt: 2 Rdlr. til Laget og $\frac{1}{2}$ Rdlr. til de fattige. Kommer han i saa Maader igjen med Bulder og uhøviske Ord mod Øvrigheden, skal han bøde 10 Rdlr. og 3die Gang forvises.« Tre Aar efter ses Bastian at have bedet om Forladelse og faaet sin Forseelse til Dato »efterladt« (maaske den den Gang betydelige Bøde eftergivet); men forsaa han sig for Fremtiden, skulde »det forrige staa hannem aabent at svare til«. Dette bekræftede Bastian selv med Navns Underskrift.

Blandt de mange Hverv, der paahvilede Oldermænden¹, var ogsaa Forpligtelsen til at aflægge aarligt Regnskab for Lagets Indtægt og Udgift. Undertiden kunde det hænde, at han havde ondt ved at svare til Lagets Beholdning, som det ogsaa kunde holde haardt nok at faa inddrevet; ja, Olderm. H e n r i k T u l c k e havde endog 1686 »afsondret sig«² uden at have gjort Laget »fornøjelig Rigtighed«³.

¹ Oldermænden ses allerede 1683 (se under Regnsk.) at have havt en aarlig Løn af 2 Rdlr., der siden forhøjedes til 3 Rdlr. ² ∴ rejst bort. Imod Slutningen af sit Ophold i Nykjøbing. blev han overdænget med Søgmaal for Gjæld, hvorfor han ikke vidste bedre Raad end at »afsondre sig«. Samme Udvej havde Borgm. K r i s t i a n H ø e g nogle Aar i Forvejen grebet til af samme Grund. ³ Af disse udestaaende Restancer bevilgede Laget

1730 valgtes Byfoged Nikolaj Becker til Oldermænd. Nogle af Brødrene gjorde vel Indsigelse mod dette Valg, da de befrygtede, at Byfogden vilde vægre sig ved »at følge for Liget«¹ ved Ligbegængelse »efter den Orden, hidtil været haver«; men han erklærede, at han gjerne vilde finde sig i »den Post«, for saa vidt Embedsforretningerne tillode det, og de nærværende erklærede sig da tilfreds med »samme *condition*«. Efter nogle Aars Forløb ønskede han dog at blive »libereret« fra Oldermænds embedet og ønskede i den Anledning Bisiddernes og de bærendes Svar, »men de bade alle endrægtelig, ingen undtagne, at han fremdeles vilde blive deres Oldermænd . . . thi de vilde intet af med ham, (de) formodede og, at Magistraten formaaede ham dertil, og allerhelst saa, at jo fornemmere, de kunde have til Oldermænd, desto smukkere ansaas da Laget og vedkommende Lagsbrødre; det var da deres sidste Vilje og af Hjærtet begjært, at han fremdeles vilde blive deres Oldermænd«. Dertil svarede Byf., »at dersom det hæderlige og højfornemme Lag vilde være saa villig alle som én at bifalde Oldermændens

undertiden Beløb til Anvendelse i almenyttige Øjemed, saaledes 1683, da det gav 20 Rdlr. til Raadhusets Reparation paa Vinduer og Tag. Aaret i Forvejen havde det bekostet Istandsættelsen af Gaden udenfor Kirkegaardsmuren i Store Kirkestræde, hvor der fandtes et stort Morads.

¹ : gaa i Spidsen for Ligtoget.

Klage i Fremtiden . . . , om nogen af Lagsbrødrene maatte sig ubillig finde . . . , at de da uden *exception* vilde med Enighed se vedkommende efter Enigheds, Kjærligheds, Retsindigheds Skjønssommelighed ved Laget strax afskaffet«, saa vilde han handle imod alle og enhver, Laget tilhørende, som en »redelig og kjærlig« Oldermænd.¹ Samme Byfoged synes forøvrig at have været meget populær, Lagssamlingerne holdtes i hans Hus, og han besørgede lejlighedsvis Trakteringen ogsaa til de bærende med Brændevin og Saltmad paa Lagets Bekostning. Men denne Extrafortæring bidrog ogsaa til, at man maatte skride ind mod de bærendes vidtdrevne Fordringer, som ovenfor (S. 21) er omtalt. Becker traadte da af som Oldermænd 1740, og Mag. tog ikke Hensyn til hans Ønske om, at Maleren Asmus Blieskov, den ene Bisidder, maatte blive hans Efterfølger, den ansatte derimod Postmesteren Kaspar Schrøder. Begge Bisiddere nedlagde da ogsaa deres Poster.

Et Træk, der baade vidner om Oldermændens besværlige Stilling som Vært ved Sammenkomsterne og om en Indskrænkning i Forsamlingsfriheden, som

¹ Lignende bombastiske Tirader, fulde af Skrabud for den gjensidige Fornemhed, forekomme ikke sjælden. 1731 noteredes: «Oldermænd med sine Bisiddere inviterede Raadm. Gabr. Bold med *Gradulation* at være en Lagsbrøder med de andre ædle og meget højfornemme Brødre, hvorpaa Raadm. B. erklærede sig, at han holdt det for en Ære, det de beviste imod ham, at han maatte værdige (!) deres hæderlige og højanselige Lag» osv.

den nulevende Slægt ikke kjender noget til, skulle vi endnu berøre. Ved Justitsraad Hinckeldeys Begravelse 1793 var der faldet en betydelig Ducør, der som sædvanlig »fortæredes i Oldermændens Hus«. Nogle Dage efter samledes de bærende hos en af Lagsbrødrene for at drøfte, hvad der var medgaaet ved den Lejlighed. Dette tog Oldermænden fortrydelig op og klagede til Magistraten, som strax optog et fuldstændigt Forhør. En af Lagsbrødrene blev fremkaldt og tilspurgt, 1) om han i Gaar havde tilsagt Brødrene at møde hos Jens Væver. Svar: Ja; for at de kunde »overlægge«, hvad der var medgaaet ved Traktingen forleden og for at forlange Regnskab af Oldermænden for Ducør og Fortæring. 2) om Traktementet ikke var godt nok, eller om der ej var tilstrækkelig Spise og Drikke til dem selv og deres Koner, ialt 31 Personer. Sv: Nej, der var ingen Mangel. 3) Hvilke Brødre mødte? Disse nævntes. 4) Hvad blev der forhandlet? Sv: Intet; for da Yngremænden bragte Tilsigelse om at møde i Dag hos Oldermænden, skiltes de uden Samtale. 5) Véd Komparenten ikke, at Oldermændens Hus, hvor Laden findes, er Stedet, hvor Laget bør samles, og at dette ikke maa ske uden Oldermændens Vidende? Sv: Det var en Samling til at snakke sammen og ingen Lagssamling. 6) Hvorfor blev Oldermænden ikke underrettet om Mødet, da det dog angik ham? Sv: Véd det ikke. Derefter forhørtes Jens Væver. Mag. erklærede nu, at den antog,

at denne Affære skrev sig fra »Lagslemmernes Ukyn-
dighed i Artiklerne og øvrige kong. Anordn.«, hvor-
paa den foreholdt Brødrene, at de skulde opføre sig
paa en anstændigere Maade »for at forebygge Lagets
ringe Agtelse her i Byen.« Paa fornyet Forespørg-
sel erklærede samtlige, at de havde intet at udsætte
i nogen Maade, og at de alle med deres Koner og
nogle af deres Børn nød alt, hvad de gad spise og
drikke, af hvad der var. Da nu Oldermændene frem-
lagde det forlangte Regnskab, som Magistraten op-
læste, udtalte Brødrene »at de vare ganske fornøjede
dermed, naar de efterregnede, hvor mange Per-
soner der var ved Fortæringen, og hvad de ved
samme bekom.« Mag. formanede endnu en Gang til
Enighed og god Orden.

Siden 1647 har Laget haft følgende Oldermænd:

1. Johan Hegerfeldt, valgt 1647.¹
2. Movrits Denisen Busch, »Stadskaptajn«,
gik af 1654.²
3. Kristian Bastiansen, Kjøbmand, Raadmand,
1654—1655.³
4. Karsten Petersen, Kjøbmand, Raadmand,
1655—1657.⁴
5. Sander Sanderson, Kjøbmand, 1657—1662.
6. Jakob Jensen Knap, Hofsmed og »Stut-
meister«, 1662—1664.

¹ s. S. 26, Note 4. ² s. S. 4, Note 1. ³ s. S. 27, Note
2. ⁴ † 1668. Han var Fader til Hr. Valentin Kar-
stensen i Østofte.

7. Knud Kristensen Anderskov (Antvorsk.),
Postmester, 1664—1666.
8. Hans Jakob Simmer, Hofsadelmager, 1666
—1669.¹
9. Peter Fisker, Kjøbm., 1669—1672.²
10. Henrik Bødker, Kjøbm., 1672—1676.
11. Mikkel Henriksen Koch, Kjøbm., 1676
—1680.
12. Jan Mortensen, Kjøbm., 1680—1681.
13. Henrik Tulleke, Hofskomager (»Frishuster«),
1681—1686.³
14. Jens Nielsen Gjedstrup, Kjøbm., 1686—
1701.
15. Frans Rasmussen, Kjøbm., 1701—1705.
16. Bertel Gertz, Kopperhandler, 1705—1706.
17. Ludv. Andersen Kiøel, Kjøbm., 1706—1712.
18. Iver Rosenfeldt, Postmester og Herbergerer,
1712—1729.
19. Lavrits Thomsen, Kjøbm., 1729—1730.
20. Nikolaj Becker, Byfoged, 1730—1740.
21. Kaspar Schrøder, Postmester 1740—1750.
22. Vilhelm Gregersen, Kjøbm., 1750—1761.

¹ Han frasagde sig 1669 Bestillingen »eftersom han sig udi kongl. Mayts Tjeneste skal begive« (jfr. Barfod, I, 15). ² P. F. var en Søn af Lybekkeren Hans Fisker, der i Svenskefejden havde tjent sig en stor Formue i Nykjøbing, og som maaske af den Grund 1660 gav den største af Lysekronerne til Nykjøbing Kirke. En anden af Hans Fiskers Sønner, Mag. Johannes Fisker, var Superintendent i Riga. ³ s. S. 28.

23. Kristen Fensteen, Haandværksmester, 1761—1769.
24. Peder Knudsen Lind, Pottemager, 1769—1779.
25. Didrik Kristensen, Bødker, 1779—1781.
26. Hans Kristian Lerche, Bogbinder, 1781—1790.
27. Kasp. Henriksen Westerfleth, Feldbereder, 1790—1800.¹

b. Bisidderne (*ministri*, Medhjælpere, Medtjenere). Disse skulde bistaa Oldermænden i hans besværlige Hverv. Som en særegen Pligt, der paa-
laa dem, anfores 1647, at naar Laget skulde samles, skulde »en af *ministri* og den yngste i Laget derom advare«. Selvfølgelig forlangte man af Bisidderne, at de med Flid skulde interessere sig for Lagets Anliggender; at Forsømmelighed i saa Henseende voldte Tiltale, viser en Beretning fra Lags-

¹ For Fuldstændigheds Skyld tilføjes Ligbærerlagets Oldermænd i indeværende Aarh.:

28. Ulrik Jensen, Kobbersmed, 1800—1805.
29. Løchte, Gjørtler, 1805—1815.
30. Niels Hansen Thyge, Slagtermester, 1815—1834.
31. Andreas Bech, Skomagermester, 1834—1846
32. Karl Kryger, Bagermester, 1846—1857.
33. August Schneider, Snedkermester, 1857—1862.
34. Peter R. Jensen, Skomagermester, 1862—1871.

Den nuværende Bestyrelse bestaaer af Olderm. Bødkerm. J. C. Jensen, Bisidderne Snedkerm. M. Jensen og Kurvemagerm. C. L. L. Jensen.

samlingen $\frac{3}{4}$ 1666. Efter at Oldermænden havde aflagt Regnskabet og faaet samme godkjendt, spurgte Lagsbrødrene ham, hvorfor der kun var én Bisidder til Stede, da der dog var forordnet ham at have to Bisiddere ved sin Side; man kunde jo ikke vide, om den fraværende Bisidder Johan Holst havde noget »at prætere« i Anledning af Regnskabet. Oldermænden svarede, at han vidste ingen Grund til hans Udeblivelse fra denne og forrige Samling og henstillede til Brødrene, om ikke den forsømmelige Bisidder burde lide Straf. Fire Brødre udnævntes til at kjende i Sagen, og disse idømte J. H. en Bøde til Laget paa 1 Rdlr. Sagen kom paa ny for i Samlingen den 3die Marts næste Aar. I Mellemtiden maa Bøden være bleven nedsat til 8 Kander Rostockerøl, som J. H. ogsaa lod bringe ind i Laget, men saa var han ubesindig nok til »at udraabe udi samtlige Lagsbrødres Nærværelse, at han paa samtlige Lagsbrødre for^{te} 8 Kdr. Øl havde spenderet«. Dette fandt Borgm. og Raad og alle Brødrene »dennem for nær at være talt«, hvorfor Oldermænden fik Befaling til »at bestaa« Øllet, og fire Brødre beordredes paa ny til at dømme, om J. H. ikke for sit Overmod burde miste »den Naade«, der tilforn var forundt ham. De fire Nævninger gik ud for at raadslaa, hvorpaa de atter traadte ind og afgave »det *Judicium*«, at J. H. burde betale den fulde oprindelige Bøde og til Straf for sine »offuerdedige« Ord bøde 1 Sletdaler, ialt 10 R danske,

som Oldemanden i Mindelighed eller ved Rettens Hjælp »straxen« havde at indfordre, hvorhos Oldemanden ligeledes strax skulde udbetale de 3 R , som man den Gang kunde kjøbe 8 Kander Rostockerøl for.

Et andet Hverv, der synes at have paahvilet Bisidderne, var at prøve det Øl, som skulde nydes ved selskabelige Sammenkomster (andensteds »Smagebrødre«). At denne Bestilling kunde have sine Færer, især hvis de gode *ministri* smagte altfor ivrig paa Varerne, viser en Sag, som blev paakjendt i Samlingen $19/5$ 1672. Bisidder Mikkel Henriksen »tilkjendegav klageligen«, at da han for et Par Dage siden med den anden Bisidder, Peder Jakobsen Guldsmid¹, skulde udprøve noget Øl i Raadstuekjælderen, overfaldt denne ham med en Trefork, som han havde »forborgen under Klæderne«,

¹ P. Jakobsen Debis var en af de værste Slagsbrødre i Nykj.; han overfaldt sine Uvenner paa aaben Gade, og naar en af de kæmpende ikke kunde staa sig, kunde det undertiden hænde, at denne søgte Tilflugt i det første det bedste Hus, og at Modstanderen fór efter, hvorpaa Slagsmaalet ugenert fortsattes i Folks Stuer. Som Konfiskationsforpagter begik han selv den værste Toldsvig. Han gav gjerne paa Forhaand Tilladelse til at indsmugle Varer, men naar disse skulde bringes i Land, lagde han Beslag derpaa — naturligvis til Fordel for sig selv! Han havde en god Hjælper i Strandrideren. Men endelig kom hans Bedrifter for Dagen (Raadstuebogen af $20/1$ 1686), og han havde nu faaet nok af det utaknemmelige Nykjøbing, som han s. A. forlod for at bosætte sig i Maribo.

og slog ham dermed i Hovedet og over Armene. Den overfaldne begjærede nu Peder Guldsmed tiltalt for »slig hos sig havende ulovlig Gewehr«. To af Brødrene bleve sendte af Sted at hente den fraværende Bisidder, for at han kunde afgive Forklaring, men han var for klog til at komme; vilde Mikkell H. ham noget, skjød han sig ind under Lov og Ret; hvis han derimod nu indfandt sig, vidste han godt, at »der ikkun ventede ham Hug«. Han blev dømt til at lide Straf efter Artikel 12.

Undertiden kunde der opstaa Misforstaaelse mellem Oldermændene og Bisidderne. Saaledes maatte der 1752 afholdes en Extrasamling, hvor ogsaa Magistraten maatte skride ind, fordi Bisidderne en Aften mellem 10 og 11 vare »komne tilbage« for at se, om Oldermændene havde lagt de fortjente Penge i Kassen. *Sr. Gregersen*, der, som vi have set (S. 21 ff.), havde megen Modgang i sit Embede, negtede at lukke op uden i Magistratens Overværelse. Som sædvanlig blev Sagen gjort til at Kabinetsspørgsmaal, og skjønt de bærende syntes, at Oldermændene ej skulde »kvittere i saa liden en Sag«, maatte dog Magistraten paabyde, at de skulde »proponere en Oldermænd, som de skriftlig haver at indgive til Magistraten«. Vanskeligheden løstes den følgende Maaned, da de bærende erklærede, at de vilde beholde *Sr. Gregersen*, de havde alle Tider udi hans Embede været saa vel fornøjede med

hannem udi al Kjærlighed« osv. — Fra 1730 ses hver af Bisidderne at have havt en aarlig Løn af 1 Rdlr.

c. De, som skulde tilsige Laget, vare i Begyndelsen den ene Bisidder og den yngste i Laget (S. 34). Om dette er saaledes at forstaa, at de begge fulgtes ad for paa en højtidelig Maade at advare Brødrene om at møde, vide vi ikke, men det kunde synes ganske rimeligt. I saa Fald er man dog snart kommen bort fra at følge denne Skik, thi 1667 anføres i Lagsbogen, »at eftersom Hans Olsen, danske Skoleholder her udi Nykjøbing, sig i Laget haver indgivet, da, eftersom han i en og anden Maade Laget kan være tjenlig, er hannem hans Indgangspenge, nemlig 4 Rdlr., given fri, dog med den *Condition*, at han sig villigen lader finde, udi hvis paa Lagets Vegne forrettes skal, naar han derom vorder tilsagt«. Den Maade, hvorpaa Skoleholderen skulde være Laget tjenlig, har uden Tvivl været ved at tilsige Brødrene.¹ Da Hans Olsen imidlertid, i Følge Raadstuebogen, 1678 af Mag. i Næstved blev kaldet dertil som Skoleholder og fik »Rejsepas« under Raadstuesegl her fra Byen, synes hans Hverv at være gaet over til Byens

¹ Der maa vistnok hele Tiden underforstaas Tilsigelse til Jordefærd. I andre Tilfælde, da der ej krævedes saa megen værdig Alvor, f. Ex. ved Tilsigelse til almindelig Lagssamling, lejedes der som oftest »en Skollisperson«, d: en Discipel fra Latinskolen (s. Regnskabet fra 1685).

Klokker, thi da den danske Skoleholder 1685 negtede at tilsige Laget, lovede Klokkeren Søren Montros at udføre dette og at være samme lydige »ligesom hans Formand Rasmus Madsen«. ¹ 1765, da »itzige Klokker kan ej have«, blev det dog atter overdraget den danske Skoleholder, som i den Anledning baade forskaanedes for Erlæggelse af Indgangspenge og for at bære. Siden overdroges det mindre bemidlede Lagsbrødre at besørge »Bedningen«, hvorfor de lonnedes med 4 r om Aaret i fast Løn samt 4 β for hver Gang, der tilsagdes til Lighbæring. Endelig gik dette Hverv over til Yngremanden (o: den sidst optagne). Endnu kan nævnes Vægterne, der stadig gjorde Opvartning i Laget; jfr. Art. 14.

Selskabelige Sammenkomster.

Papegøjeskydningen var i den første Tid en Hovedbegivenhed i Laget. Om en saadan har fundet Sted hvert Aar er tvivlsomt; derimod maa det anses for vist, at denne Forlystelse, der var altfor kostbar til at kunne sættes i Værk i trange Tider, ganske er falden bort i sidste Halvdel af det 17de Aarh., da Byen led under et forfærdelig økonomisk Tryk. Om Papegøjeskydningen 1643 haves ganske interessante Oplysninger, som vi for største Delen ville meddele ordret:

¹ Klokker og tredie Hører ved Latinskolen (s. Barf. I, 92 og 96).

»Anno 1643, den Uge før Pinsedag, blev først oprejst og sat en Papegøje for Nykjøbing. De Artikler, som dertil hører, ere disse«:

»Til det Første skal Lagsbrødrene møde tredie Pinsedag paa Raadhuset, naar Klokkeren slaar tolv, hver med sin Bøsse, som han agter at skjude med til Papegøjen, og siden følges ad ud til Steden.«

»Hvem som befindes at skjude til Papegøjen med Lænkelod ¹, eller — — ² og ikke med lige Fordel som andre hans Lagsbrødre, skal bøde til Laget 1 Tønde Rostocker Øl.«

»Item: hvo som belindes, at han ikke forvarer sin Bosse eller Skud, og han den ikke flittigen haver i Agt, men nogen enten inden eller uden Laget dermed gjør Skade, da skal han strax paa Steden paagribes og staa sin Ret og selv svare til sin Gjerning.«

»Ingen skal skjude i en andens Skud (for en anden) til Papegøjen, mens enhver i sin Orden, som oprigtige Lagsbrødre bør at gjøre imod hverandre. Og dersom nogen i saa Maader vederfares Modvillighed og sig derover beklager, og det lovligen kan bevise, da bøde den, som slig Modvillighed gjort haver, til Laget en Fdg. Rostocker Øl.«

»Er af menige Lagsbrødre samtykt, at hvo, som skjuder en Vinge af Papegøjen og bekommer den største Cirkel, skal have en Sølvske; og hvo som

¹ Lænkekugler. ² aaben Plads i Manuskriptet.

skjuder Rumpen af og bekommer den største Cirkel, skal have en Sølvske; og hvo, som skjuder Hovedet af og bekommer den største Cirkel, skal have en Sølvske; og hvo, som skjuder Kroppen af, skal have et Sølv-Geschirr¹ paa — ² Lod, og derimod skal give til Laget — ³ Tønder Rostocker Øl.“

„Og maa af Lagsbrødrene skjude til Papegøjen, naar Pris er given (dog den ene ikke i den andens Skud), hvem som lyster. Og skal Laget bekoste at lade Papegøjen sætte. Mens hvo, som Papegøjen afskjder i tre Aar efter hverandre, da skal han efter gammel Vis beholde den Sølvpapegøje for sin Flittighed og Umage.“

„Desligeste skal alle hans Lagsbrødre følge hennem til sit Hus eller Herberg efter den *proces*⁴ og Skik, dennem af Borgmestere og Raad og Oldermænden bliver forelagt. Og dersom nogen lader sig befinde det ikke at efterkomme, uden ovlig Forfald, bøde derfor en halv Tønde Rostocker Øl. Og siden efter Klokkeslet at møde paa Raadhuset, uden lovlig Forfald (hindrer ham), eller bøde en Fjerdings Rostocker Øl, og da at sidde til ni slet, til det ringer paa Vagt. Og hvem, som befindes over den Tid at sidde, bøde i Laget 1 Tønde Rostocker Øl, saa som det af Oldermænden bliver forordnet og forelagt.“

„Item⁵ dersom det befindes at nogen skjuder sin Bøsse af i Byen, enten paa Udgang eller Hjem-

¹ Sølvskaal, -fad. ² aaben Plads i Manusk. ³ aaben Plads i Manusk. ⁴ Procession. ⁵ Dette og følgende

gang, enten med Kugler, Forlad(ning), naar Papegøjen afskjudes, da at bøde en Tønde Rostocker Øl, for end Papegøjen er afskudt, den eller de kommer for deres Dør som hende afskudt haver dog uden Kugler og skarp Lod.«

»Hvo som spænder sin Bøsse for end den lægges paa Recket¹ bøde derfor en halv Tønde Rostocker Øl Item hvis Bossen som slaar fejl da skal den spændes paa Recket under samme Bøder, og give fire β for den slog fejl.«

At der har været højtstaaende Deltagere i denne Fugleskydning fremgaar af følgende:

»Anno 1643, anden Pinsedag², som var den 22de Maj, haver sig *præsenteret* paa Papegojepladsen den stormægtige, højbaarne Fyrste Hr. Kristian den femte, udvalgt Prins til Danmark og Norge³ med andre trende fyrstelige Personer, som vare Hertug

Punkt, som man ikke uden lidt Besvær kan finde den rette Mening af, hidsætte vi med uforandret Interpunktion.

¹ Anlægget; kommer vel af det tyske die Recke.

² Bestemmelsen om, at Skydningen først skulde begynde 3die Pinsedag, er altsaa frafalden ³ Kristian d. 4des næstældste Søn. f. 1603, valgt til Tronfølger 1608, hyldet 1610, † 1647. Efter Bedstemoderens Død forlenedes han med Nykjøbing Slot. 1631 var han bleven trolovet med den sachsiske Kurfyrst Johan Georgs Datter Magdalena Sybilla, som den Gang gik i sit 13de Aar, og 3 Aar efter fejredes deres Bryllup med stor Pragt. Hans Gemalinde beholdt Falster i Livgeding, indtil hun 1652 giftede sig med Hertug Fred. Vilh. II af Sachs.-Altenb.; hun døde 1668.

Mauritz von Sachsen og tvende unge Fyrster Landgrever von Hessen. Desligeste den stormægtige, højbaarne Fyrstinde *Magdalena Sybilla*, indfødt Kurfyrstinde til Sachsen, udvalgt Prinsesinde til Danmark og Norge etc., med hendes F. Naades Fruentimmer, Papegøjens Afskjudelse at bese.«

»Personerne, som haver samme Dag skudt til Papegøjen, ere

Først hans Fyrstl. Naade Hr. Kristian den femte, vor allernaadigste Herre og Prins, skød *in ordine* 3 Skud.

Hertug Mauritz, Kurfyrst von Sachsen, skød *in ordine* 3 Skud.

De trede unge Herter og Landgrever von Hessen, skød *in ordine* 3 Skud.

Hofmarskalk Johan Christoph von Cörbitz.¹
Hans Vilhelm von Harstaldt.²

Abraham Jakob von Plato, Kammerjunker.³
De unge Herrers Landgrevers Marskalk.

Kammerj. Bino.⁴ Oberstl. Gabriel Regensburg.⁵ Blomme, Hofjunker. Delou, Hofjunker.«

¹ s. »Danske Saml. for Hist., Top.« m. v., udg. af C. Bruun, O. Nielsen og S. Birket Smith, 2 R., VI, 279 ff. ² Er vel den bekjendte Staldmester af dette Navn. ³ Siden Jægermester her paa Falster, † (paa Skjørringegaard?) 1663, begr. i Nykj. Kirke. ⁴ s. »Danske Saml.« 2 R., II, 68, og Epitafium, med et orig. »*Ecce homo*« af Luk. Cranach, i Nykjøbing Kirke. ⁵ s. Suhms Saml. II, 2, 158; 3, 55; danske Mag. V, 211, og Epitafium i Nykjøbing Kirke.

Derefter anføres Navnene paa de øvrige Delta-
gere, dels fremragende Indvaanere i Byen, dels Hof-
betjente. »Peder Hansen, Kammertjener, ned-
skød Papegøjen det tredie Skud *in ordine*, og be-
kom til Pris et *Credentz*¹, forgyldt, (og) 2 Solvsker.«

Beretningen ender saaledes:

»Samme Dag, da Papegøjen er afskuddt, haver
hans fyrstl. Naade Prinsen med de andre trende
højbaarne Fyrster ladet sig erskinne og *præsenterer*
paa Raadhuset, saa vel som og hendes fyrstl. Naade
Magdalena Sybilla med hendes F. N. ganske Fruen-
timmer; dertil ogsaa alle de andre velbjurdige Per-
soner, som for er meldt, og mange flere, som ikke
for adskillige Aarsager vilde skyde til Papegøjen;
hvor hans fyrstl. Naade med stor Lyst og Glæde
haver holdt Aftensmaaltid med de andre fyrstelige
Personer og Ridderskab, Fruer, Jomfruer, Hoftjenere
og Borgerskab; og efter Maaltid var holden, haver
hans fyrstl. Naade Prinsen selv opstanden og an-
fanget Dansen, som kontinuerede, indtil Klokken
var slagen 12 om Midnat, da forrejste hans f. Naade
med ganske *comitat*² til Slottet.«

1647, 3die Pinsedag, vedtoges, »at enhver Lags-
broder, som haver været med at skjude til Papegøjen,
saa vel som de, der ikke haver skuddt, enhver at
udgive til Papegøjestangens Bekostning to Rigsda-
ler.« Den sidste af dem, der skreve under paa denne

1) Bæger. 2) hele Følget

Bestemmelse, tilføjede følgende Separaterklæring, som viser, hvilke strenge Ranghensyn, der toges: »Eftersom jeg er den ringest agtede udi Laget og ej maatt(et) været agtet at skjude til Papegøjen, vil jeg dog af en god Vilje betale min rette Anpart af, hvis jeg hertil bliver Laget skyldig. Søffren Søffrensen, egen handt.«

Overhovedet synes det, som om Lagsamlingen i Pinsen — undertiden kunde den trække ud til St. Hansdags Tid — længe var Lagets Hovedfestlighed, da man særlig indbød »nogle gode Venner, som tilforn i Laget ikke havde været, i den Mening Laget at forbedre og bestyrke.«.

Pinsegildet 1669 synes ikke at have løbet helt fredeligt af, skjønt de to Fredens Mænd, Hr. Jens Olsen Skyt, Præst i Tingsted¹, og Hr. Mads Madsen, Præst i Ønslev², ved denne Lejlighed bleve optagne i Laget. Ved en Samling nogle Dage efter klagede nemlig den ene Bisidder, Peder Pedersen, over, at »Chirurg und Barbier« Johan Leonhard Shnetter forrige Gang udi samtlige Lagsbrødrers Forsamling havde overfaldet ham i Ord og Gjerning, hvorfor han forlangte Barberen dømt efter Art. 13 (skal være Art. 12) til at erlægge 4 Rdlr. i Bøde. Johan Barber paastod, at sligt »forregiffuende« skulde først lovlig overbevises ham, men forøvrig var det ham om at gjøre, at alt kunde komme udi

¹ s. Barf. II. 157. ² s. sst. II, 262.

Endelighed, hvorfor han frivillig gav en Rigsort i Bøssen; Oldermænden gav da paa Peder Bisidders Vegne en halv Rigsort i de fattiges Bøsse, hvorpaa de to gjæve Mænd gave hinanden Haanden og lovede, at den, som først gav Anledning til Kiv, skulde bøde sine fire Rigsdaler.

Undertiden maatte man i knappe Tider hjælpe sig med et tarveligere Traktement ved Pinsegildet. Saaledes skrives der, at 1672 »vare samtlige Borgerlags Brødre af Lagets Oldemand, den Danne- mand Peder Fisker, ved hans udskikkede Bud tilsagte at møde paa Raadhuset og med hverandre at *consulere*, om de efter gammel Sædvane vilde holde Pinsegilde til førstkommende Pinsedage, og paa hvad Maade med Spisning skulde tilgaa«. De tilstedeværende besluttede, at paa Grund af denne »nu omstunder besværlige Tids Tilstand« maatte der ikke holdes Spisning, men man vilde indskrænke sig til at bemyndige Oldermænden til af Lagets Beholdning at oplægge ti Tønder Rostockerøl »at fortære(s) af Lagsbrødrene udi tilstundende Pinsedage, og da enhver Lagsbroder at være frit tilladt sin Hustru og Børn til Selskabs Forsamling at med sig tage«.

En lignende Bestemmelse anføres nogle Aar efter.

1683 kom det til et alvorligere Sammenstød mellem et Par af Lagsbrødrene, i det den forhen nævnte Peder Guldsmid¹ saarede sin Nabo

¹ s. S. 36, Note 1.

Ernst Brun temmelig haardt i den ene Haand. Sagen gik naturligvis til Bythinget, og begge Parter søgte Hjælp hos udenbys Sagførere. Paa den overfaldnes Vegne mødte Byskriveren Iver Madsen Riis fra Saxkjøbing, der ikke sjælden procederede ved Nykjøbing Bything, og Peder Guldsmed maatte endog til Nakskov for at faa Hjælp af en bekjendt Prokurator derfra ved Navn Soren Haar. Den af Iver Madsen forfattede Kaldseddel fremstillede naturligvis Sagen i det værste Lys: Da nogle af Borgerlaget vare forsamlede hos Tolderen Kasp. Wichman og »drak for vores Penge en Glas Vin eller Øl«, øvede Peder Guldsmed Overfald med en stor dragen Kniv og »vilde imod venlig Nabos Affection formørde« Ernst Brun, der var værgeløs og derfor greb for sig med Hænderne, hvorved han især i den ene Haand blev skaaren i den Grad, at han vilde blive en »lamleste« Mand i al sin Tid osv. Modparten skrev paa Kaldsseddelen, at det gjorde ham hjærtelig ondt, at han havde tilføjet E. B. denne Skade, forsikrede dyrt, at det hele var ham uvitterligt, men »er der noget om, da haver den stærke Vin, som vi med flere fortæret (for) 8 Rigsdaler af vore Lagspenge, ved overflødig Drukkenskab det forvoldet«, hvorhos han bad om Tilgivelse og Afstaaelse fra paa-begyndt Proces, allerhelst da hans Nabo altid havde været hans udkaarne gode Ven. Byfogden havde strax beordret Barberen Jens Prip til med fire

Borgere at »sjune og besigtige« den overfaldne. Paa Søren Haars Spørgsmaal for Retten, om den tilføjede Skade var dødelig, erklærede Jens Barber, at det ingenlunde kunde siges at være »en dødelig Vunde«, men man kunde ej vide, hvilke »Accidencer« der kunde tilstøde. Da denne Barber imidlertid var Svoger til Guldsmeden og tillige hans — værste Uven, begjærede Søren Haar, at der skulde udnævnes en eller flere af »Amptet«, om der fandtes saadanne her i Byen, til at besigtige Ernst Brun og »vurdere« Badskærlønnen. Jens Prip mente da, at det burde være udenbys Barberer, thi hans Kaldsfælle her i Byen var ikke hans Ven, og Svenden, som han vilde paaberaabe sig, var ukyndig.¹ Jenses Rival blev dog nogle Dage efter af Byfogden anordnet til sammen med 8 Mand (mindre kunde ikke gjøre det!), »at besjune« den

¹ At der ikke herskede noget synderlig kollegialt Forhold mellem Medlemmerne af »Barberamptet« her i Byen, findes der pudsige Exempler paa i Bythingsbøgerne. Forøvrig synes det, som om denne Stilling paa den Tid var meget søgt. Et Par af Borgm. Hegerfeldts Sønner havde slaaet ind paa denne Vej (den ene, Didrik H., var netop den ovenfor nævnte Svend, den anden, Johan H., døde som Saarlæge i Holbæk), ligeledes bleve Tolderen Kasp. Wichmans Søn, Hans W., og en af Hr. Jesse Jessens **fire** Sønner (Detlef J., der senere levede som Saarlæge først i Stubbekjøbing og siden i Nakskov) anbragte i Barberlære for at uddannes i »den lofflige Chirurgie und Barbierkunst« foruden fl. a.

saarede paa ny og foretage Vurderingen; vilde saa Parterne have udenbys Saarlæger, kunde de selv om den Ting. Hele denne Affære, som der blev gjort saa stort et Nummer ud af, endte først langt om længe. At Sagen var gaaet Guldsmeden imod ved Landsthinget synes at fremgaa af Beskrivelsen af en mærkelig Udpantningsforretning, der sikkerlig i Anledning af samme Sag et halvt Aar efter foretoges af Byfogden sammen med E. Brun og Vurderingsmændene. Peder Guldsmed, som formodentlig har havt en Anelse om, hvad der vilde komme, havde netop i de Dage med sin Kone foretaget en lille Rejse til Møen; men før sin Afrejse havde han aflaaset Dørene til Stuer og Loft samt givet Tjenestepigen fornøden Instrux. Da Byfogden kom, viste Pigen ham »en Stævning til Herredagen«¹; den puttede imidlertid Byfogden til sig, og da Dørene ikke kunde laases op, hjalp han sig frem med — en Øxe; de mest værdifulde Sager blev der lagt Beslag paa, Bryggerkjedlen blev nedbrudt for at vejes osv. At der heraf udspandt sig en ny Proces er en Selvfølge.

At Laget paa det strengeste holdt over sit gode Navn og Rygte, viser en Proces, der førtes 1691, da en anden fra Bythingsbøgerne bekjendt Person, Drejeren Frans Schuldt, havde skjældt Laget ud for »et Skinderlag«. Der havde været et større

¹ Folk vedbleve vist i lang Tid at kalde Højesteret for »Herredagen«, skjønt denne allerede ved Forordn. af 1¹/₂ 1661 var bleven afløst af hin.

Gilde paa Raadhuset, hvis store Sal anvendtes ved »Fortæringen«, som allerede havde taget sin Begyndelse Kl. 12 om Middagen. Alt paa et tidligt Stadium havde Frans Drejer givet sit onde Lune Luft, saa han næppe kunde undskylde sin Fejl med »overflødig Drukkenskab«. En af Lagsbrødrene, Anders Guldsmed, vidnede nemlig for Retten, at da han tog Sæde ved det »mellemste Bord«, hørte han Frans sige, at Laget bestod af »allehaande Sanck«. Da saa godt som alle Deltagerne noget over Midnat vare gaaede hver til sit, og Oldermændene havde »afklappet« eller »banket paa«, forlangte Drejeren med et Par andre at faa mere at drikke. Oldermændene og Bisidderne, der vare trætte, negtede at tappe eller lade tappe mere Øl, hvilket gav Frans Drejer Anledning til at udslynge den »Beskemptelse« over Laget, at det var et Skinderlag, og mulig var det ogsaa ham, der lod en spydig Ytring falde om, at de endnu »havde 4 ß til Øl«. Dette var mere, end Borgerlaget kunde taale, og den skrappeste Prokurator i Nykjøbing, Ole Mortensen Koch¹, blev antaget til at føre Sagen for By-

¹ O. M. Koch havde først været Konsumptionsbetjent i Nykj., siden Konsumptionsforpagter »i Lolland«, hvorpaa han praktiserede som Prokurator i Nykj., indtil han 1701 blev ansat som Byfoged i sin Fødeby Stubbekjøbing. Her gjorde han sig skyldig i de værste Overgreb og Bedragerier, saa Stiftamtmanden maatte rejse dertil for personlig at undersøge Sagen og formane ham til »at leve

thinget paa dets Vegne. Et Par af denne Prokurators Indlæg ere endnu i Behold, og de vise, at han til Gavns maalte Modparten Skjæppen fuld; han beskyldte ham saaledes for, at han ved »Rimseri« søgte at fordreje Sandheden, »but« imod Vidnesbyrdene, hvad han dog ikke skulde have saa let ved som at dreje et Rokkeben, osv. Bythingsdommen lød paa, at Frans Schuldt skulde betale sine Indgangspenge og Sagens Omkostninger samt for Fremtiden »entholde« sig fra Borgerlaget.

I det 18de Aarh. forlagdes de store Lagssamlinger fra Raadhuset til Oldermændens Hus. De bærende havde tidt, som vi have set, Anledning til en gemytlig Sammenkomst. Nogle Beretninger herom fra Bisidderbogen hid sættes:

⁶/₇ 1771 var *Sr.* Niels Jensen bleven begravet; der havde vanket en god Ducør, »og for denne Ducør blev af Oldermænden, *Sr.* Lind, foranstaltet saaledes, at vi samtlige Lagsbrødre havde den Fornøjelse at tage vores Koner med, som alle blev honnet *acomenderet*¹ og *tracteret*. Men Søren Slagter mødte ikke til at bære, ej heller kom

skikkelig og fredelig med Borgerskabet«, hvilket dog alt var forgjæves og »imod hans Natur«. Til sidst tabte de Stubbekjøbing Borgere Taalmodigheden »og raabte ikkun alle som af én Mund paa at blive fri for den Plage«, (Dok. i Stiftamtsark.) Endelig bleve de af med »Plagen«; han blev afsat 1708, hvorefter han levede i Nykjøbing, vistnok i trange Kaar. ¹ ∴ *accommoderede*.

han i vores Selskab med denne Gang, skjønt vi dog gjorde ham den Ære og hans Kone at *invitere* dem.« — Maaneden efter begravedes Oldermændens Svigermoder — atter Ducør —, »og da denne salige Kone var den første, som blev henbaaren under vores Ligklæde, som var *renoveret* og kostet nyt Atlask paa (og siret med Frynser og *Cantellier*), og efter at vi havde set i vores Protokol, at vore Forfædre have for 100 Aar (siden), og vel mere, kostet samme Klæde, som nu var bleven og er i brugbar Stand igjen, saa blev for benævnte Ducør til et Æreminde for vores Forfædre triumferet vor allernaadigste Konges, Kong Kristian den 7des, Skaal og det ganske kongl. Hus, dernæst vores Magistrat og Familie, deres Skaal, derefter alle Lagsbrødres, Hustruer(s) og Børns Skaal, saa mange som der er i vores Lag.«

6/7 1789 »blev Mad. sal. Jensens, respektiv Lagsøster, indsat i Kirken af det hæderlige Borger-Liglag, imedens Trauer-Musiken vedvarede, og derefter befordret nedsat i Rosengaarden; derfor blev given i Ducør 10 Rdlr. (og 2 fattige Lagsbrødre 3 $\frac{1}{2}$), 4 Fl. gl. Vin, 4 *Potelier* Rødvin, og 2 Potter fransk Brændevin, Piber og Tobak. Samme Ducør blev fortæret den 18/7 ved et tarveligt Maaltid af Lagsbrødrene og deres Kjærester (o: Hustruer) i Overværelse af Magistraten, der bivaanede Selskabet, samtlige i Oldermændens Hus med Musik til ud paa Natten.«

At Magistraten undertiden deltog i de Gilder, som afholdtes for en indkommen Ducør, synes at fremgaa af den sidste Beretning; i de større almindelige Sammenkomster deltoge sikkerlig ogsaa alle ubærende Medlemmer, da der ved slige Lejligheder udtrykkelig fremhæves, at samtlige Brødre vare til Stede. Beretningen om et saadant større Gilde for 100 Aar siden hidsætte vi med Bisidderbogens egne Ord:

»1782, den 29de Jan. flyttede det hæderlige Borger-Liglag deres Lade med samt det fulde Inventarium til vores ny, af Magistraten og Laget vælgede Oldermænd, nemlig *Sr. Hans Kristian Lerche*, hvor da Laget i Overværelse af Magistraten spisede til Middag et tarveligt Maaltid; derefter fornøje(de) det samtlige Lags Brødre og Søstre sig med Kaffe og The. Men da denne Ladeflytning var just bestemt paa vor allernaadigste Konges Fødselsdag, blev da ikke forsømmet af Lagets ny Oldermænd tillige(med) alle i Laget værende Brødre og Søstre af Lagets Sølvpokal at drikke Kongens Skaal, dernæst hans kongl. Højhed Prins Jørgen(s), som har stiftet dette Lag¹, hvorved blev ihukkommet vores høje Øvrigheds Skaal, siden alle Lagsbrødre(s) og Søstres Skaal, alt under Trompeters Lyd. Derefter fornøjede dem saa vel Lagsbrødre som Søstre

¹ Her har unegtelig vedkommende Talers historiske Sans svigtet ham i betydelig Grad!

med Musik og Dans fra om Eftermiddagen og til om Morgenen Kl. 3, da de alle velfornøjede toge Afsked med Oldermænden og hans Kjæreste og hverandre (indbyrdes), hvorefter de forføjede sig hjem, hver til sit, ledsaget med blæsende Musik af Trompeter og *Chlaronetter* langs ad Gaden til enhvers Hjem.«

Det spores tydelig, at Tonen i Borgerlaget hen i det 18de Aarh. har forandret sig betydelig til det bedre. Mens Bulder, Slagsmaal og »overflødig Druk-kenskab« i det foregaaende Aarh. hørte til Dagens Orden¹, synes man senere at have beflittet sig paa at være mere pæn og sirlig, hvad der ogsaa indtil Overdrivelse gav sig til Kjende i Omgangssproget; saaledes naar de jævreste Borgermænd gjensidig tiltalte hinanden med „*Sieur*“, og ikke længer »fulgte« deres afdøde til Graven, men »geleidede« dem til deres sidste Hvilested, osv.

Indskrivning i Lagsbogen.

Optagelsen i Laget foregik vistnok i den første Tid med en vis Højtidelighed. For det meste indførte den optagne ved denne Lejlighed nogle alvorlige, undertiden rigtignok ogsaa skjæmtende Ord i Lagsbogen, hvorefter han nedskrev sit Navn eller, hvis han ikke kunde skrive, — hvad der dog hørte til Sjældenhederne — sit Bomærke. Hyppigst fore-

¹ jfr. Art. 9, 12, 13 og 18.

komme Ordene: »Udi den hellige Trefoldigheds Navn, — i Jesu velsignede Navn har jeg indgivet mig« . . osv. Vi anføre nogle af disse Indskrivningsord, som undertiden kunne synes betegnende for vedkommende Person eller Tiden, da de nedskreves:

1648 skrev Borgm. J. L. Lundt:

»Dette Offuenskreffne er mig cunt,¹

Behager Jørgen Lauritzen Lundt«² — hvad der vel paa den Tid blev anset for et godt Rim.

»Anno 1668, d. 22 May haffuer ieg underskreffne gifuet mig efter Venlig *invitation* udi det hederlige och fornemme Ny Kiøbingsz borgerlaug, huis artikle Jeg samptlig med de Andre fornemme gotfolch effter effne och mit embedes *condition* i høyeste maade skal søge at haalde. Johan Steenstorph, *Rector Scholæ.*«³

»Ao 1668 dem 13 Maimonat habe ich mich unter disem rumlichen vnd Ehrlichen Gelag zu mitt Bruder eingeschriben und hiedurch verpligt zu allen angenehmen dinste vnd freundschaften. Henric Schridtsmeier, *Doct.*«⁴

»Anno 1676 den 2 February haben vnter ge-

¹ kundbart, kundgjort. ² Borgm. fra 1657—65; underskrev som 1ste Borgm. fra Nykjøbing Souverainitetsakterne 1661 (jfr. S. 26, Note 4). Det er fejl, naar der i den Lercheske Dagbog fra samme Tid anføres, at Hillarius Heyne var **Borgmester** i Nykj. ³ s. Barf. I, 67. ⁴ *Dr. med.*; han var Provinsialmedikus over Lolland og Falster.

shriebene Lueder Gerckens vndt Hansz Elerszen Geben vnsz in dasz vornehme Bürgerlage, vndt wollen geben nach Laut die vorher gehende artickelen. niecop *vt supra*. Lueder Gerckens. *mpria*.¹ Hans Elers, *m. m.*«² — dette som Prøve paa Lagsbrødrenes Tysk.

»Dum inter homines sumus, humanitatem colamus. Gravitas comitate condienda, ne vel contemptum, vel odium incurramus.³ Scribeb, d. 21. Maji, 1678. Fridericus Brandt *mpp* «⁴

»Nomina, qvæ jam scripta lego, mea scribere sudent. Inter ego cives jam qvoq. civis ero.⁵ Gregorius Zimmer. den 6 July 1691.«⁶

At en Skjælm ogsaa den Gang kunde bruge fromme Ord, viser følgende:

»Anno 1694 dend 5 Juny Hafuer ieg vnder skreffne, udj Jeszu Nafn, indgiffuet mig udj det Hæderlige Borger Loug, og loffuer att betalle til Indtrædelszepege 4 Rixdlr (som han aldrig betalte!) ... Oluf Morttensen Koch. *Mpria*.«⁷

¹ Lüder G. blev Raadmand 1672, † 1681. ² Hans Hansen Elers blev Byfoged 1671, Raadmand 1672, Borgmester 1691, † 1705. ³ Lader os, saa længe vi ere blandt Mennesker, lægge Vind paa Humanitet. Alvoret bør krydres med Venlighed, for at vi ikke skulle komme euten i Foragt eller i Had. ⁴ s. Barf. I, 12. ⁵ De allerede skrevne Navne, som jeg læser, tilskynde mig til at skrive mine. Blandt Borgere vil jeg nu ogsaa være Borger. ⁶ s. Barf. I, 15. ⁷ s. S. 50, Note 1.

7/6 1697: »In coelis verum nobis dat municipium.¹ Christianus Winterberg.«²

s. D: »Avec les bourgeois, il faut estre bourgeois.³ B. de Bähr.«⁴

7/6 1699: »Qveis me iunxit amor christi; qveis gratia Regis junxit, jungor ovans cordaq. iuncta precor.⁵ P. Hartmann. *ppria*.«⁶

»Reservatis reservandis, frui bonis atq. bonos inter gaudet inveniri⁷. Niecopiæ 7 Juni 1699. J. Taysen Tilsen.«⁸

s. D: »Præsripto modo etiam huic communitati annumerari non recusat⁹ F. Seidelinus *Pharmacopæus Reg.*«¹⁰

s. D: »Sluttede ieg Troppen til videre. R. Bryning.«¹¹

¹ I Himmelen giver han os det rette Borgerskab. ² s. Barf. I, 46. ³ Blandt Borgerne maa man være Borger. ⁴ Fuldmægtig hos Stiftamt. Lützou. ⁵ Med dem, som Kristi Kjærlighed og Kongens Naade har knyttet mig til, forener jeg mig jublende og beder, at Hjerterne maa være forenede. ⁶ Kapellan i Nykj., en Søn af Apotheker Kristoffer Hartmann og Apoth. Heerforts Datter, Magdalena Sybilla (s. S. 15, Note 1), der efter sin første Mands Død (1683) giftede sig med *Dr. med.* Joh. Justus Böhme (s. S. 65, Note 1); s. endv. Barf. I, 46. ⁷ Med fornødent Forbehold glæder det mig at nyde gode Menneskers Omgang og at befinde mig blandt gode Mennesker. ⁸ Borgmester fra 1709—19; s. Barf. I, 195, Note 1. ⁹ Efter den foreskrevne Regel ogsaa at medregnes til dette Lag, derfor undslaar sig ikke F. S. ¹⁰ Apotheker i Nykj.; s. Hist. Tidsskr. III, 2 B., S. 264. ¹¹ Fuldm.

²⁹/₆ 1701: »Siehe wie fein und lieblichist, das(s) Brüder bey ein ander Einträchtig wohnen. Caspar Ernst Møller ¹«

s. D: »Jeg fiire Rixdaler
til cassen betaler
og med Leverantz
formoder qvitantz.

At ieg en Med broder i laug^{et} er bleven
udviiser det, som oven er skreven.

Chr. Steenson. ²

²⁶/₈ 1705: »Guds Ære altid skee sampt Laugets
Lykk' og Gaun,
Saa skriver [første Gang; herhos i
Jesu Naun.

Hans Holst. ³

²⁷/₆ 1713: »Mit Borgerskab i Himlen er,
Jeg dette Laug dog ærer,
Og har som Præst af hjertet Kjær,
Indtil de mig bortbærer.

H. H. Bødker. ⁴

hos Amtsskriveren Hans Ravn; han døde 1716, 64 Aar gl., som Birkeskriver paa Getzøe.

² Hus- og Ridefoged paa Nykj. Slot. ² Byfoged, † 1731. ³ Raadmand 1704, Borgmester 1721, † 1726. ⁴ Kapellan i Nykj. Han var sikkerlig en Søn af Toldvisiterer Hans Kr. Bødker i Nykj. Byfogden Niels Jensen Randers sagsøgte Moderen for det ham tilkommende Gebyr i Skiftet efter hendes afdøde Mand, men Sagen ses dog at være bleven vel forligt, thi kort efter blev hun Byfogdens Hustru! (jfr. Barf. II, 206, Note 1).

²¹/₆ 1717: »for at følge Hr. Raad Mand Laurs Povelszens ordsprog, saa siger Jeg ligesaa.

N. Walter.«¹

s. D:

»Velsigne Gud vort Borgerlaug i denne bye med glæde, og giv en hver maa boe med fred udi sit Husz og Sæde! For fienden, Pest og anden nød bevar vor Øvrighed, De Rige med de fattige udi vor Menighed.

Det ønsker og beder Borgerlaugets ærbødigste tjener, som iligemaade lover at betale 4 Rixdlr.

T. F. Warde.«²

s. D: »Jeg giver Mig i denne dag

J Eders Erlig borger lau,

Dett lad Komme gud til Ere,

Gud osz alle Naadig Wære.

Niels Hansen Luft.«³

s. D:

»Endskjønt jeg er kun ung, jeg er dog Broder blefven J dette smuche laug, hvor jeg nu staar indskrefven.

F. Bergen.«³

(Ved Gildet den 21de og 22de Juni 1717 optoges i alt 12 ny Medlemmer.)

¹ Prokurator. Hvad Raadmand Lars Povlsen Vendelbos Ordsprog egentlig har været er af ovenstaaende ikke rigtig klart; han var Raadmand fra 1695—1703, † 1719. I Følge Barf. I, 21, var han Farbroder til den berømte Povl Løvenørn. ² Klokker; s. Barf. I, 102. ³ Hattemager.

¹⁵/₉ 1719: »Borgerskabet ynskes lykke
 udj mange glede aar,
 Guds Velsignelse dem Smycke,
 til de mæt af Verden gaar;
 Jeg vil ynske, de maa leve
 udj fryd og gledestand,
 Gud giv hver maa ævig Sveve
 udj Himlens frydeland.

Det ynsker Borgerlaugets Ven og tiener

L. Christensen.«¹

1731 ⁶/₆:

»Da Sjette Christian blev salvet, blev jeg skreven
 I Borgerlauget ind som Laugets Broder, Ven;
 Vort ædle Borgerlaug, som snart er fældet bleven,
 Jeg ønsker snarligen maa rejse sig igjen.

Salvingsdagen d: 6 Junii A.o. 1731.

Niels Horn.«²

I det vi udtale vor Tilslutning til den sidstes
 Ønske, gaa vi over til at meddele lidt om

Lagets Regnskabsvæsen og Inventarium.

a. Regnskabsaflæggelse med Ansvar for Pengebeholdningen og Inventariet paahvilede Oldermænden (Art. 20). Dog synes det, som om Bisiddernes Erklæring ogsaa har været anset nødvendig for de fremlagte Regnskabers Vedkommende, for at Brødrene kunde have Vished for, at disse intet havde

¹ Prokurator. ² Hører ved Latinskolen; s. Barf. I, 106.

»at prætere«, da de jo tilligemed Oldermændene havde det bedste Kjendskab til Lagets Anliggender. Fire Revisorer valgtes gjerne af Magistraten, som saa selv foretog Regnskabet »Approbatum«. Skjønt der efter Art. 20 skulde aflægges aarligt Regnskab, ses det nærmest at have været Brug, at Oldermændene først fremlagde Regnskabet ved sin Fratræden, eller naar han ønskede at træde af. Undertiden synes man at have gjort Tilløb til en aarlig Regnskabsaflæggelse; saaledes valgtes der Aaret efter Byfoged Beckers Tiltrædelse fire Revisorer, men disse modtog først Regnskabet — tre Aar efter. Paa Grund af de hyppige »Fortæring« og Udgifterne til Inventariets Vedligeholdelse kunde Penges beholdningen ikke blive synderlig stor; i Regelen beløb den sig fra 30—100 Rdlr., Restancerne indbefattede, og disse udgjorde for det meste den overvejende Del. De 4 Rdlr. i Indgangspenge vare seje nok at faa ind, og ikke sjælden maatte Oldermændene ty til Rettens Hjælp. Saaledes viser Bythingsbogen af $\frac{10}{5}$ 1669, at fire af Brødrene vare indstævned, fordi de ikke havde betalt deres Indtrædelsespeng. Deriblandt var Badskeer Johan Leonhard¹, som tilbød paa egne og en anden af de indstævntes Vegne, at saa snart der kom Rostockerøl til Byen, vilde de give hver en Tønde deraf til Laget, hvilket Oldermændene erklærede sig tilfreds

¹ s. S. 45.

med. J. Leonhard har imidlertid vist stadig haft det Uheld, at Øllet har været udsolgt, thi to Aar efter dømtes han for Retten til inden den sædvanlige Frist af 15 Dage at betale de 4 Rdlr. »eller lide Nam efter Recessen.«

For at give et Begreb om, hvad der brugtes ved Lagets Sammenkomster, hidsætte vi et Par Brudstykker af tvende ældre Regnskaber, der maaske ogsaa kunne have Interesse paa Grund af det Indblik, de give i Datidens Prisforhold. Det ældste Regnskab, som gjemmes i Lagsladen, omfatter Tiden fra $^{29}/_6$ 1683— $^{29}/_6$ 1685. Indtægten i disse to Aar har været 97 Sldr 2 ŷ , hvoraf Hovedparten indkom ved Henbæring af udenlags døde. Laget ses i dette Tidsrum at have givet Møde til Jordefærd i 30 Tilfælde, hvoraf de 20 vare Begravelser af Lagsbrødre eller deres Familiemedlemmer, i hvilke Tilfælde der altsaa gratis gjordes Tjeneste. I de øvrige Tilfælde holdt man sig i Regelen til den i Art. 23 fastsatte Pris: 4 Rdlr. eller 6 Sletdr. Ved et Par Lejligheder, da vedkommendes Formue vel kun har været ringe, gik man under Taxten; rigere Folk derimod maatte undertiden betale langt over det taxtmæssige Beløb. Saaledes anføres $^{4}/_{12}$ 1684: »Henbaaren velbyrdig Hr. Amtmand Schwartzis¹ sal. Fru Moder, derfor annammet 30 Sldr.«

¹ Hvem var denne Amtm. S.? Hans Navn have vi først set i et glt. Nykj. Kirkeregnskab, hvori der under

Udgiftssiden af dette Regnskab anføre vi fuldstændig:

Anno 1688 var det hæderlige Borgerlag forsamlet paa d. 30 Juni Raadhuset, og da blev kjøbt som følger:
 Haver jeg Henrik Tulcke ladet Sd. Ɔ β hente, efter (at) det andet var for-
 tæret, hos Tolderen = 1 Fad
 Mumme¹ for 9 » »
 blev hent paa samme Tid hos Tolde-
 ren 28 Kdr. Mumme à 8 β, er . 3 2 »

³¹/₁ 1680 anføres, at han havde foræret 1 Sldr. 2 Ɔ som Bidrag til en ny Trappe » i dend liden Kirke fra Gullet op Till Paapell Turet, altsaa paa en Tid, da endnu Korn. Lerche var Stiftamt. og Thom. Grote Amt. over Nykj. Amt. Af Dok. i Loll.-Falst. Bispeark. fremgaar det, at han var i Embedsvirksomhed her 1682. At han ikke findes i Amtmandsrækken hos Rhode siger ikke stort, da denne Kilde er højst upaalidelig. Følgende Gisninger hidsettes i Mangel af nødvendige Kilder: Mon ikke denne Amt. S. har bestyret Embedet for Th. Grote, da denne opholdt sig meget »daraussen«? — og det i saa Fald er ham, som i Dron. Sofie Am.s Fundats af ²⁸/₆ 1680 benævnes Viceamt. i Nykj. Amt? — og ham, der i »Dansk Saml.« 2 R. V, 270 benævnes Amtm. Simon Klavs Svantz, der var med til at bære Sofie Am.s Lig ud af Kirken ved Jordefærden ²⁶/₃ 1685? Denne Dronning havde jo nemlig opholdt sig meget paa Nykj. Slot, som hun med Falster havde haft i Livgeding. — Forøvrig døde Th. Grote ikke 1685, som Rhode siger, thi ¹⁸/₂ 1686 autoriserede han en Nykj. Bythingsprotokol, og 1687, da først Mark. Gjõe tiltraadte Stiftamtmandsembedet, var han Landdrost i Oldenborg.

¹ Mumme er Navnet paa en stærk Ølsort fra Bruns-
 vig, opkaldt efter Kr. Mumme, der først bryggede det 1492.

Anno 1683	hos mig selv blev hent 35 Knдр. Sd. ¶ β	
d. 30 Juni	dito, er	4 1 8
	1 ℥ Tobak	2 4 ¹
	1/2 Dusin lange Piber	6
	1 Dusin »stakkene« (Piber)	6
	samme Dag til Traktement, som La-	
	get tillagde mig	4
	for at gjøre rent og Sand	4
	Kul for	4
	2 Mumme Glas, som blev slagen i Styk-	
	ker, à 10 β	1 4
	11 »Posseglas« à 2 β	1 6
	3 Vinglas à 8 β	1 8
	1 1/2 ℥ Ljus à 10 β	15
Anno 1684	lod jeg strø Sand paa Gaden, fordi	
d. 15 Januar	at det var glat den Tid, sal. Mag-	
	dalena Sybilla Lieutenants blev	
	henbaaren	4
d. 14 April	var Borgerlaget forsamlet, da blev	
	bekostet og fortæret som følger:	
	Udtagen hos Tolderen 1 Fad Mumme	
	for	9
	1 1/2 ℥ Tobak à 2 ¶ 4 β	3 6 ²
	11 Glas	1 6
	1 1/4 ℥ Ljus	12
	1 Læs Brænde	1 8
	for at gjøre rent, Sand og Kul	10
	3 Dusin Tobakspiber	1 2
	givet »en Skollis Person«, som bad	
	Laget	1 3
d. 25 August	haver Borgerlaget fortæret hos Kas-	
	par Wichman Vin for	7 3 8

¹ Revisionsbemærkning: »godtgjøres 2 ¶.« ² Revisionsbem.: »godtgjøres 3 ¶.« ³ »: en Discipel fra Latin-skolen, som tilsagde Borgerlaget.

Anno 1684	haver Borgerlaget fortæret paa Vin-	Sd. 7	β 4
d. 27 August	kjældereren for	7	4 4
d. 17 Sept.	fortærede Lagsbrødrene samtlig paa		
	Vinkjældereren for	4	3 2
d. 4 Decbr.	om Aftenen, velbaarne Hr. Amtmand		
	Schwartzis sal. Fru Moders Lig		
	blev hensat, fortærede Borgerla-		
	get paa samme Tid for	5	1 12
Anno 1685	var paa Apotheket ¹ og fortærede		
d. 8 Januar	»Better W.« for	5	1 12
	samme dito Papir for	»	» 12
	Skriverløn til Peter Knudsen . . .	»	1 8
	Brændevin til Tolderens med P.		
	Knudsen	»	» 10
	fortæret og samme Dag hos mig selv		
	Rostocker Øl, 1 Td. for	8	1 » ²
	1 $\frac{1}{2}$ Tobak	»	» 2 »
	Piber, 2 Dusin	»	» 12
	1 $\frac{1}{2}$ Ljus	»	» 10

¹ Apotekerne havde i ældre Tid en mere forskjelligartet Virksomhed end nu. Saaledes siges der i Privilegiet for Dr. Joh. Justus Böhme (Ap. i Nykj. og Medikus over Loll., Falst.), dat. $\frac{21}{10}$ 1685, at han foruden Ene retten til at sælge »*Mineralier, Conditers, olieteter, purgerende, gumatiske, animaliske* wahre och Saffter, Kager og Timiach« tillige maatte holde en Vinkjælder med fransk og hed Vin, samt Kryderi, Urter og Gewurtz; ja, undertiden holdt Apotekerne ligefrem Gjæstgiveri »for smukke Folk« (jfr. O. Fabricius »Horsens Kjøbstads Beskr. og Hist.« S. 345 og 346). Det ovennævnte »Papir for 12 β« er naturligvis kjøbt hos Apotekeren, fra hvem Latinskolen ogsaa undertiden fik sit Papir. ² Revisionsbemærkn.: »godtgjøres for den Td. Rostocker Øl 7 Sld. 1 $\frac{1}{2}$ «

Anno 1685 haver Borgerlaget været forsamlet den 11 Juni paa Raadhuset, og da blev bekostet, og 12 dito som følger:

	Sd.	Ƴ	β
3 Fade Mumme à 4 R 4 Ƴ 12 β er	21	2	4
Dragerpenge	»	»	8
at lægge det i Kjælderens og «Tørre» (Tørv) paa	»	»	8
2 Ø Tobak	»	5	» ¹
smaa Piber 5 Dusin	»	1	14
større dito 2 Dusin	»	1	8
2 Ø Ljus	»	1	4
Kul for	»	»	4
for at gjøre rent og strø Sand og Urter	»	»	12
hvad sig Glas anbelanger gjøres Regnskab for i Morgen (!)			
en Skolediscipel, som gik om og bad	»	2	»
for mine Regnskaber for i 4 Aar, hvert Aar 1 Rdlr., at skrive	6	»	» ²
min Salarium	6	»	»

Sammentællingen, der lider af Regnefejl, anføre vi ikke. Revisorerne give følgende Paategning: »Penge tyve og ni Rdlr. 3 Ƴ 11 β og 1 Td. Rostocker Øl, som værende Oldermænd bør at svare til Laget, og om i Dag nogen i Laget indkommer, kan dens Indgangspenge udi efterfølgende Aars Regnskab til Indtægt føres, og dermed dette Regne^b sluttes, som vi eragte, forsvarligen. Actum Borgerlags- hus ut Supra. Henrik Bødker. Bertel Kruse. Knud Søfrensen. H. Kristoffersen.» Det

¹ Revisionsbem.: »godtgjøres 4 Ƴ.« ² Revisionsbem.: »godtgjøres heraf som udi forrige Regnskab tvende Aars Skriverspenge à 2 Ƴ, er 1 Sldr.«

er ikke let at begribe, hvorledes Revisorerne ere komne til det anførte Resultat, selv om forrige Oldermands Restans tages med under Indtægten; Hovedvægten synes de at have lagt paa, at Oldermannen ikke maatte tage for meget for Øl og Tobak eller beregne sig for meget i Skriverpenge. Bortset fra, at de paa én Dag ($\frac{8}{1}$ 85) kunde holde Drikkelag baade paa Apotheket og hos Oldermannen og to Dage i Træk fortære Mumme paa Raadhuset, hvilket unegtelig kunde bidrage sit til, at de undertiden vare lidt øre i Hovedet, — synes det ikke, at Regnekunsten har været højt anskreven hos de reviderende Lagsbrødre, hvoraf den ene (B. K ruse) var Stadskapt., og de tre andre vare Kjøbmænd.

Af Oldermænd Byfoged Beckers Regnskab (afl. 1740) kan foruden de Beløb, han anfører for Udtapning af Øl og Brændevin, Traktering med Saltmad, Hvedebrød, Tobak etc. til de bærende, bemærkes, hvad der medgik ved en større Lagsamling, som ogsaa varede i to Dage:

»Ao 1738, da hele Laget var samlet i tvende Dage,			
blev fortæret som følger:		R	¥
Vin, 81 Pott. à 1 ¥ 4 β		16	5 4
Fransk Brændevin, 12 Pott. à 2 ¥		4	» »
Akvavit, 12 Pott. à 2 ¥		4	» »
1 Td. Øl		4	» »
28 Kander ringere (Øl)		1	1 »
2 hollandske Oste, 15 (Ø) den ene og 9 Ø den			
anden à 12 β Ø		3	» »

Lateris 33 » 4

	R	M	Ƴ	β
Transport	33	›	4	
2½ L \mathcal{W} sprængt Oxekjød à L \mathcal{W} 3 Ƴ	1	1	8	
Røget Kjød, Oxetunger, Kjødpoelser og Rullepoelser	1	5	14	
4 røgede Flæskeskinker à 2 Ƴ 8 β	1	4	›	
1 Fedekalv	4	›	›	
4 kalkunske Høns, stegte à 3 Ƴ	2	›	›	
1 L \mathcal{W} Smør, som blev forbrugt baade til Maden og paa Bordet	1	2	›	
Bakkelser for	2	2	›	
Sigtebrød og Hvedebrød, ialt for	2	5	›	
Spegesild for	›	1	10	
3 Pott. Pommerans à 2 Ƴ 8 β	1	1	8	
6 \mathcal{W} Lax à 12 β	›	4	8	
Sukker for	›	4	8	
1 Rulle engelsk Tobak	›	5	8	
Nok en Rulle	›	3	2	
4 Brikker Guldtobak à 12 β	›	3	›	
4 Dusin lange Piber à 12 β	›	3	›	
4 Dusin mindre à 10 β	›	1	4	
6 Spil Kort à 8 β	›	3	›	
1 \mathcal{W} hollandsk Tobak	›	1	4	
Boutellier og Glas i Sønder for	›	4	›	
1 rødt Krus i Sønder for	›	3	›	

Summa Summarum 57 5 14.

b. Inventarium. 1701 gaves følgende Fortegnelse over Inventariet: »1) Lagsbogen. 2) En ny jærnbeslagen Lagslade. 3) En større (dito) af Fyr at forvare Liglagen og Ligklæde (i). 4) Det store Ligklæde med Kryds og Frynser. 5) Et andet dito med Kryds uden Frynser. 6) Nok et gammelt dito, slet uden Kryds og Frynser. 7) Et fint Liglagen, 3 Breder, 6 Alen langt. 8) Et ringere dito, som er gammelt. 9) Fire sorte drejede Træ-

Lysetager med Plader. 10) En Sølvpokal og Velkomme, som vejer med ét Skilt paa tilsammen 105 Lod. 11) En beslagen Fattigbøsse.«

Lagsladden var af »rene, gode Egebræder med Jærnbslag . . . og derfor trende nette Lykkelser eller Laase«. Den ene Nøgle skulde bero hos Borgm. og Raad, den anden hos Oldermænden og den tredje hos Bisidderne. Naar noget skulde udbetales af Kassen, maatte samtlige Nøglehavere være til Stede.

Om det større Ligklæde skrives der ved Anskaffelsen (1667): »Og skal uden Undtagelse alle Brødre med Kvinder og Børn nyde det ny Ligklæde over deres Lig, naar de til deres Lejersted blive bestedte.« Vilde derimod nogen uden Laget eller udenbys Folk laane Ligklædet, da skulde Oldermænden i Tide advare Borgm. og Raad derom tilligemed 4 à 6 af de ældste Lagsbrødre, som da skulde erklære sig om, hvor meget enhver efter sin Stand og Middel havde at give i Leje; men Oldermænden skulde svare til Klædet, »som vedbør«.

Bekostningen ved Anskaffelsen af et saadant Ligklæde var heller ikke ringe, hvilket ses af en Optegnelse fra 1758, da den stillede sig saaledes:

	R	Y	β
• 14 Alen fint sort hollandsk Klæde à 14 Y	,	32	4
21 Alen fint dito <i>Scharlong</i> à 2½ Y		8	4
7 Alen <i>Sardetøj</i> (?) à 10 Y		11	4
24 Alen hvide Silke- <i>Cantillier</i> à 3 Y		12	
23 Alen hvide Silkefrynser, vægtig 114 Lod à 3 Y		57	

Lateris 122 > 8

Transport	122	›	8
4 Lod Silke à 2 K	1	2	›
For Pakker og Porto med Posten	2	4	3
Summa	126	›	11
For Ligklædet at sy, til Skrædderen	3	›	›
Til Maleren at <i>renovere</i> Ligbaaren	3	2	›
For fire Skindposer, som trækkes paa	1	›	›
Summa Summarum	133	2	11

Af Lagets ældste Inventar haves nu kun i Behold, foruden nævnte Lagsbog og Egeladen, den store Sølvpokal eller Velkom, hvoraf de ny Medlemmer bleve »bevelkomstede« ved deres Optagelse i Laget. Denne Pokal er c. 15 Tommer høj, af drevet Arbeide; dens Sølvværdi, tilligemed de vedhængende Skilters, er mindst 225 Kr. Foroven paa Laaget ses en basunblæsende Figur, siddende paa et Dødningehoved. Ovenpaa Foden findes sex snirklede Bærere, hvorpaa Pokalens øverste Del hviler, og disse omgive en violinspillende Figur i en Stilling, der tyder paa den rene Lystighed, saa der findes Hentydning baade til Alvor og Gammen. Randen foroven bærer følgende Indskrift: »DA Sexten hundRede J tallet manD har Skrefvet HalffemsinDs tiue oc to blef Denne SCHENCH vddrefvet At Det en VELKOM net til alle Deris ære J KJØBMANDS LaHget her paa Steden skulle være AF AALDERMANDEN Da EN erlig achtbar mand Forferdiget oc Giort JENS GIÖSTROV¹ heeder hand BISIDDER

¹ Født i Gjødstrup i Halland, † 1704; s. S. 33, Nr. 14.

CASPER BÖRNER¹ oc FRANDS RASMUSSEN²
 Vaar oc To Erlig velacht mænd J Lauget Samme aar.«
 Fra Pokalens øverste Del udgaa sex Løvehoveder,
 der i Ringe bære det tilsvarende Antal Skilte eller
 Skjolde, skjænkede til forskjellige Tider af velstaaende
 Lagsbrødre, som paa den Maade ønkede deres Navne
 mindede. Paa disse Skjolde læses følgende: 1)
 »Jens Nielsen Gjødstrup 1699 d. 7 Junii« 2)
 »Bertel Gertz³ Anno 1706 d. 27 Januarii«. Paa
 Bagsiden er Døden med sin Le afbildet, rækkende
 et Bæger til en mandlig Figur, og ovenover Ordene:

»Den bittre Kalk dog smager vel

Til Velkomst for min matte Siæl.«

3) »Johan Petersen Nous⁴ Ao 1706 d. 14 Sep-
 tember.« Paa Bagsiden ses en gennem Skyer frem-
 strakt Haand, der rækker et Bæger til en fra mod-
 sat Side paa samme Maade udrakt Haaud, og føl-
 gende Rim ovenover:

»Jeg drikker, Broder, samme Skaal,

At ieg Kand naae det samme maal «

¹ Født i Naumburg an der Saale, i pr. Sachsen, tog
 1679 Borgersk. som Hattemager i Nykj., † 17.. ² F. i
 Saxkjøbing; tog Borgersk. som Kjøbmand 1679, † 1705.
³ F. i Itter (Utrecht?) i Nederlandene, tog Borgersk. som
 Kobberhandler 1684, † 1706, 54 Aar gl. ⁴ F. i Grev-
 skabet Geldern under de spanske (Raadstuebogen), tog
 Borgersk. som Kobberhandler her 1678; han var forøvrig
 ogsaa tilligemed sine Svogre, den førnævnte Bertel G.
 og Pæter Jan Samuel, priv. Kobberhandler paa hele
 Loll.-Falst., † 1706.

4) »Frantz Caroll Gottfried Voigt¹ Anno 1702« og udenom: »In Gott ist mein Hoffnung«
 5) »Lars Pövelsen Vindelboe² Forige Raadmand Her i Nyekiøbing Ønsker dette Høi Forneenme Borger Loug fred og glæde Lycke og megen Vel-sig-nelse den 4 September Anno 1717.« 6) »Mag, Gregers Zimmer Sogne-Præst I Nykjøbing Anno 1720«, og nedenunder ses Billedet af en Fugl (af en ubestemmelig Art).

Om denne Velkom er der forebragt os følgende mundtlige Beretning:

I næstforrige Krig blev den indsendt »til Banken« som et lidet Bidrag til Hjælp for Fædrelandet. Men da Krigen var forbi, blev den atter sendt tilbage; man havde ikke nænt at gjøre Brug af Tilbudet.

¹ Han afløste Kaspar Wichman († ²⁶/₁₁ 1696; s. Barf. I, 45) som Tolder, o: Toldforvalter, † 1718. ² s. S. 59, Note 1.

Rettelser og Bemærkninger.

S. 14 L. 7 f. n. 1745 l. 1765.

S. 48 L. 1 f. n. und l. och.

Stamfaderen til den danske Familie Zimmer skrev selv sit Fornavn med S. (s. S. 33, Nr. 8).

S. 63 L. 13 f. n. Viceamt. i Nykj. Amt bemærker dog maaske Amt. ov. Nykj. Amt i Almindelighed. til Forskjel fra Stiftamt.

